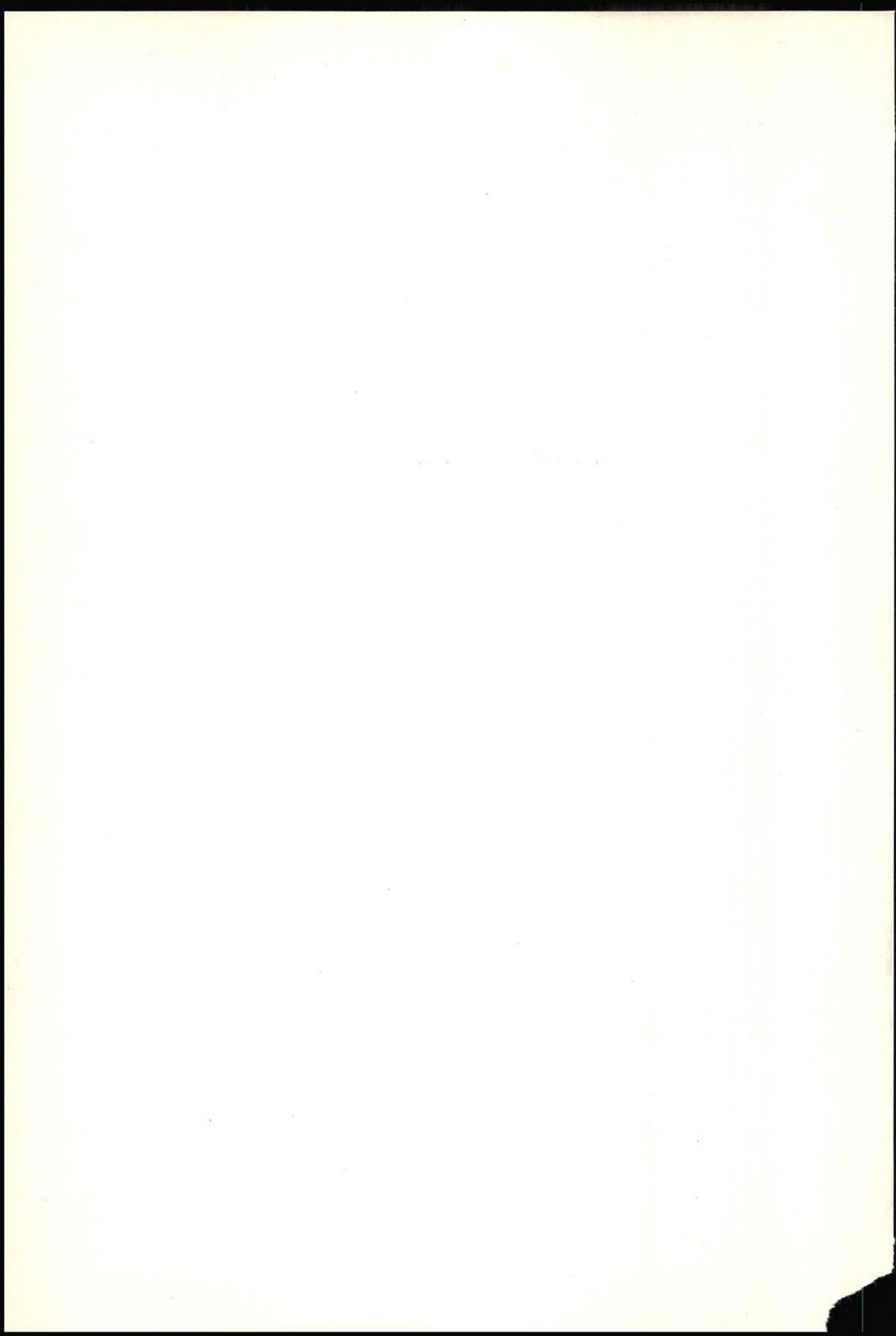

JAARVERSLAG 1938

INTERNATIONAAL INSTITUUT

VOOR

SOCIALE GESCHIEDENIS

JAARVERSLAG

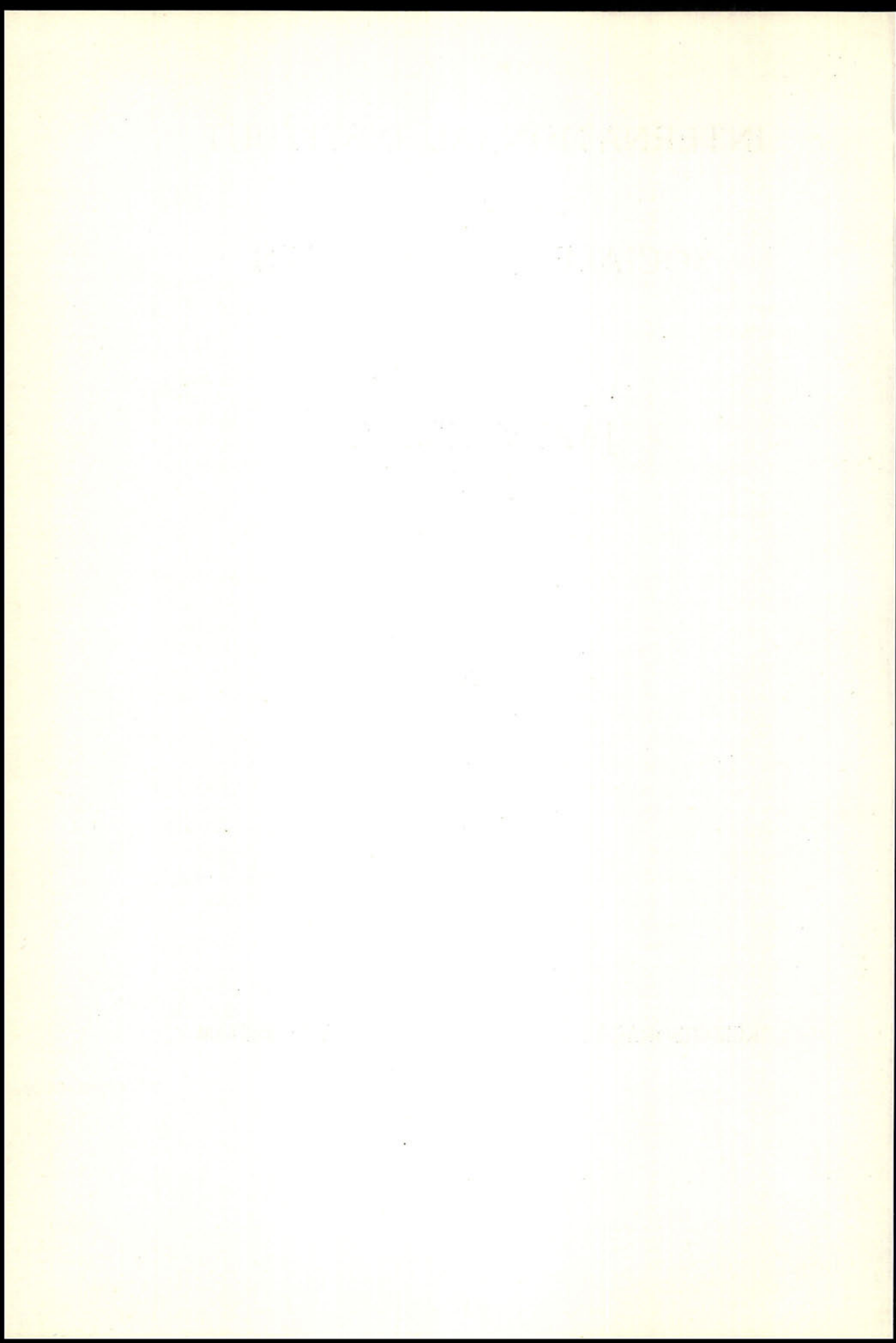
1938

KEIZERSGRACHT 264

—

AMSTERDAM

JAARVERSLAG OVER 1938

1. Algemeene beschouwingen

De drie jaren, die sinds de oprichting van het Internationaal Instituut zijn verstreken, hebben aangetoond, dat de arbeidskring der instelling bij de oprichting niet te breed is opgevat. De meest voor de hand liggende taak, die van reddingsorganisatie, heeft het in deze jaren met groote liefde trachten te volbrengen. Talrijk zijn de collecties geweest, die door hun overgang naar de ruimten van het Instituut voor vernietiging of versplintering bewaard zijn gebleven. In de meeste gevallen werd daardoor ook aan de eigenaars van deze collecties de voldoening geschonken, dat het door hen bijeengebrachte, dat vaak de geschiedenis van hun eigen leven bevat, bijeenblijft en in een wetenschappelijke inrichting ter latere raadpleging geplaatst werd.

Meer en meer ziet het Bestuur het Instituut tot een centrum van wetenschappelijke studie der sociale geschiedenis groeien. Op dit tot nu toe te veel verwaarloosde gebied der historie zijn door het werk van het Instituut nieuwe mogelijkheden geschapen. Door het concentreren te Amsterdam van archieven, documenten, boeken, kranten en ander historisch materiaal, dat voorheen over vele landen verspreid was, zijn wetenschappelijke onderzoekers in staat gesteld grondiger en breeder opgezette studiën te maken. Dat hiervan ook nieuwe wetenschappelijke resultaten verwacht mogen worden en dat het Instituut tot de vernieuwing van de studie der sociale historie het zijne bijdraagt, kan daarbij tot tevredenheid stemmen.

Ook de moreele beteekenis van het werk van het Instituut mag niet onderschat worden. Niet alleen wordt getracht verband te leggen tusschen de vele in tijd en plaats uiteenloopende strevingen der menschen op sociaal gebied, ook wordt de overtuiging gevestigd, dat er in deze moeilijke en onrustige tijden een instelling is, die het tijdelijke tot een meer algemeene waarde wil brengen. Onttrokken aan de eenzijdigheid der politieke sfeer kan het materiaal, dat het Instituut huisvest, bij rustige wetenschappelijke beoordeeling inzichten verschaffen, die voor velen, aan wie het lot der menschheid ter harte gaat, onmisbaar zijn.

Reeds hadden wij in de jaren 1936 en 1937 veel materiaal verzameld. Het afgelopen jaar spant echter verre de kroon wat betreft de wetenschappelijke beteekenis der verworven verzamelingen. In de voorafgegane twee jaren zijn in het bijzonder te noemen de collecties Nettlau, Descaves en Ramus, de archieven van Smirnoff en van den Allgemeinen Jüdischen Bund en de

bibliotheken van den vroegeren Arbeiter-Bildungsverein te Londen en van prof. Gustav Mayer. Thans zag het Instituut zich niet alleen in het bezit gesteld van de groote en zeer waardevolle verzameling Kashnor, waarvan reeds in het vorig jaarverslag in het kort melding werd gemaakt, en van het archief en de bibliotheek der Sociaal-Revolutionaire Partij van Rusland, maar ook van de over de gansche wereld bekende archieven van Karl Marx en Friedrich Engels. Het is onnoodig er op te wijzen, welke de historische beteekenis dezer laatste verzameling is en van welk gewicht zij voor de kennis en de studie der sociale bewegingen en opvattingen in de negentiende eeuw is. Onnoodig ook is het er op te wijzen, dat de verwerving van een dergelijk internationaal bekende verzameling nieuwe verplichtingen aan het Instituut oplegt. Wij voelen ons gedrongen hier openlijk onzen dank uit te spreken jegens het Bestuur van De Centrale Arbeiders-Levensvezekering, die het door zijn breeden blik mogelijk gemaakt heeft, dat deze en de andere bovengenoemde verzamelingen voor de studie der sociale geschiedenis in West-Europa behouden zijn gebleven.

Het kan niet ontkend worden, dat door al deze aanwinsten het Instituut op weg is een belangrijke instelling te worden, niet alleen in dezen zin, dat er veel historisch materiaal is bijeengebracht, maar ook in dit opzicht, dat internationaal onze bekendheid voortdurend toeneemt. Gedeeltelijk ligt dit ongetwijfeld aan de tijdsomstandigheden, die in verschillende landen personen naar een instelling doen omzien, waaraan zij hun bescheiden kunnen toevertrouwen; het strekt tot voldoening dat de goede naam en het vertrouwen, die het Instituut zich in korten tijd verworven heeft, velen inderdaad hiertoe hebben doen besluiten. Dat deze papieren niet altijd in eigendom behoeven overgedragen te worden, maar ook in bewaring gegeven kunnen worden, heeft den snellen groei van het Instituut uiteraard in de hand gewerkt. Als nieuwe relaties zijn in de eerste plaats te noemen personen en organisaties in de Vereenigde Staten, in Tsjecho-Slowakije en in Zuid-Oost-Europa. Door bijzondere omstandigheden bleek het mogelijk, dat een onzer vroegere medewerkers zich gedurende eenige maanden aan onderzoekingen in Amerikaanse archieven wijdde, die in verband stonden met publicaties, welke door het Instituut worden voorbereid. Daarnevens werden door hem een aantal relaties met Amerikaanse organisaties tot stand gebracht. Wij behoeven hier de algemeene beteekenis der sociale opvattingen en bewegingen in de Vereenigde Staten niet nader uiteen te zetten; het zou zeker als een ernstige leemte in onzen arbeid moeten worden gevoeld als het niet mogelijk zou blijken de zoo juist aangeknoopte betrekkingen te versterken en uit te breiden.

Dat het Instituut uit Tsjecho-Slowakije veel historisch materiaal ontving,

is geheel aan de bijzondere tijdsomstandigheden te danken. In verband daarmee werd ook de aandacht van tal van op den voorgrond tredende personen in Zuid-Oost-Europa (Joego-Slavië, Bulgarije) op het Instituut gevestigd. Gedeeltelijk heeft dit reeds goede resultaten voor ons afgeworpen.

Indien wij ons in dit derde jaarverslag afvragen, in hoeverre wij tevreden kunnen zijn over het bijeenbrengen van archieven en boekenverzamelingen uit en over de verschillende landen, dan worde vooropgesteld, dat, wat de archieven betreft, het zich in Nederland bevindende materiaal uiterst moeilijk te verkrijgen is. Het moge vreemd klinken, maar het is niet te ontkennen, dat de medewerking in ons eigen land nog zeer gering blijkt te zijn, vooral wat betreft het verschaffen van bescheiden uit de negentiende eeuw. Het stemt tot tevredenheid, dat hierin in 1938 bij sommige organisaties een omkeer ten goede heeft plaats gevonden. Er zal echter nog heel wat moeite gedaan en medewerking verkregen moeten worden, vóór het door het Instituut verzamelde materiaal voor de kennis der sociale geschiedenis van het eigen land als voldoende kan worden beschouwd.

Eigenlijk archiefmateriaal van Belgische en Engelsche herkomst bezit het Instituut niet of bijkans niet; de verzamelingen van Vanderrijdt (Brussel) en Kashnor (Londen) bevatten veel belangrijks, maar geen archiefmateriaal. In verband met de oprichting van het sociaal-historische instituut te Brussel zullen wij ons van verdere pogingen onthouden om Belgische verzamelingen te verkrijgen, terwijl er, gezien de nationale belangstelling voor dergelijke collecties in Engeland, weinig reden is op den duur veel uit dit land te verwachten. Slechts de oprichting van een filiaal als dat te Parijs zou hierin verandering kunnen brengen.

Dank zij dit filiaal in Parijs vertoont Frankrijk een gunstiger beeld. Reeds worden daar thans belangrijke bescheiden in depôt gegeven. Enkele belangrijke verzamelingen konden wij daar koopen.

Ook voor de Deutsche sociale geschiedenis beschikt het Instituut reeds over waardevolle gegevens. Hetzelfde kan ook ten aanzien van Rusland worden geconstateerd. Van de andere Europeesche landen bezitten wij geen archiefmateriaal. Evenmin zijn dergelijke collecties uit Oost-Azië, de Vereenigde Staten of de Engelsche Dominions aanwezig. In dit verband is het vooral te betreuren, dat wij nog niet over archieven uit Zuid-Afrika beschikken.

Wat daarentegen de gedrukte bescheiden betreft, die het Instituut verworven heeft, is de toestand geheel anders. Voor Europa behoeven wij slechts op de uitgebreide verzamelingen te wijzen, die zich in onze Deutsche, Engelsche, Fransche en Russische kabinetten bevinden, voorts op datgene dat zich in de Studiezaal en in de magazijnen bevindt. Van bijna elk land is een kleinere of grootere verzameling boekwerken aanwezig; alleen de Scandinavische,

Tsjechische, Magyaarsche en Zuid-Oost-Europeesche taalgebieden zijn weinig vertegenwoordigd. Een door aankoop steeds belangrijker wordende collectie werken over de Vereenigde Staten maakt oriëntering over de sociale geschiedenis van dit gebied steeds meer mogelijk.

Het is ook weer opmerkelijk, dat de sociaal-historische literatuur over Nederland, die volstrekt niet uitgebreid is, zich in het Instituut niet door een bijzondere volledigheid kenmerkt. Hieraan moet nog veel toegevoegd worden vóór wij tevreden mogen zijn. Hetzelfde geldt ook voor Nederlandsch-Indië.

Wat de omvangrijke verzameling kranten betreft, die het Instituut de zijne kan noemen, zijn de bladen vóór den oorlog zoo goed als uitsluitend uit de Europeesche landen afkomstig, met de bovengenoemde uitzonderingen. De collectie dagbladen van na den oorlog heeft op alle deelen der wereld betrekking.

Behalve deze historische literatuur bezit het Instituut nog een groote verzameling werken op algemeen sociologisch, philosophisch en statistisch gebied.

In het geheel zal het bezit van het Instituut aan archivalische documenten, boeken, brochures, kranten, fotocopieën, foto's, aanplakbiljetten, manifesten enz., met inbegrip van de laatste aanwinsten, naar schatting het getal van 350.000 stuks overschrijden. Voor een arbeid van drie jaar is dit een niet te versmaden oogst.

2. Bestuur

In het Bestuur kwam in het afgelopen jaar geen wijziging. Het bleef samengesteld uit de heeren:

Nehemia de Lieme, voorzitter,
prof. mr. N. W. Posthumus, secretaris-penningmeester,
jhr. dr. P. J. van Winter,
prof. dr. H. Bolkestein,
prof. dr. H. Brugmans,
prof. mr. dr. I. B. Cohen,
J. Oudegeest,
dr. H. B. Wiardi Beckman
en mej. dr. Jane de Jongh.

De drie eerstgenoemden vormden het Dagelijksch Bestuur.

In de vacature van prof. Theissen werd ook dit jaar niet voorzien, waardoor de Faculteit van Letteren en Wijsbegeerte der Universiteit van Amsterdam, die volgens de statuten het recht heeft een bestuurslid aan te wijzen, niet in het Bestuur vertegenwoordigd was.

3. Gebouw; plaatsruimte

De in het begin van 1938 in de gangen opgestelde kasten werden op één na alle in gebruik genomen. Zooveel mogelijk werden de kasten, die bij een bepaald kabinet waren geplaatst, voor de uitbreiding van dit kabinet gebruikt. Slechts voor het Russische Kabinet behoefde nog geen uitweg op den gang gezocht te worden. De nieuwe aanwinsten, op het einde van het jaar verkregen, zullen hierin echter zeker verandering brengen. De kastenbouw heeft voor de overige kabinetten de noodige verruiming gebracht, maar, zooals te voorzien was, is deze van slechts korten duur geweest en is het ruimte-vraagstuk voor de kabinetten opnieuw urgent geworden. Thans geldt dit ook voor de kamer van den Directeur. Er zullen dus ook in 1939 wederom eenige kasten gebouwd moeten worden. In het afgelopen jaar werd hiermee reeds rekening gehouden, toen besloten werd den aanbouw van de kasten over twee jaren te verdeelen. Zooals de gang van zaken zich thans laat aanzien, zal voornamelijk de Russische afdeling nieuwe plankruimte vragen, terwijl de behoeften aan uitbreiding der andere genoemde afdelingen onderling weinig zullen verschillen.

De groote krantenzaal kon door het vele voorbereidende werk nog niet in dienst worden genomen. Daarin zijn thans de volgende afdelingen opgesteld: Vereenigde Staten, China, Zwitserland, Oostenrijk en Hongarije en voorts de groote afdeling binnen- en buitenlandsche vakvereenigings-verslagen. Een twintigtal planken is voor het uitstellen van te koop aangeboden collecties vrijgelaten.

Teneinde in de kabinetten plaatsruimte te winnen werden alle dubbelen er uit verwijderd en in de telefoonkamer systematisch opgesteld.

Besloten werd verder alle kranten, behoudens bepaalde uitzonderingen, uit de kabinetten te verwijderen en deze in de reeds bestaande krantencollectie in te voegen. Ook de tijdschriften werden meer centraal geplaatst, waarvoor ruimte in een der magazijnen gevonden werd.

Het lokaal, waarin archieven der vakvereenigingen opgesteld staan, wordt thans gedeeltelijk ook voor andere doeleinden gebruikt. De groote pakketten onuitgezocht materiaal, o.a. uit de verzamelingen Nettleau en Ramus, hebben daar tot nadere bewerking hun plaats gekregen. Een groote, nieuw vervaardigde platenkast bergt daar bovendien vele honderden platen en affiches. Teneinde plaatsruimte in de opslagplaats der binnenkomende kisten te winnen werd in een der kleine binnenplaatsen een ruimte overdekt, waarin de leege kisten, die een bedrijf als het onze doorlopend noodig heeft, geplaatst werden.

In den loop van het jaar werd door de overheid op de wenschelijkheid

gewezen, de zolders der huizen te ontruimen. Dit gaf ons aanleiding naar een andere ruimte voor het vele materiaal om te zien, dat op onzen zolder opgestapeld lag. Besloten werd met ingang van 1 Februari 1939 een ruimen kelder, in het gebouw Keizersgracht 257, juist tegenover ons Instituut gelegen, voor den tijd van twee jaar te huren, om dit materiaal daarheen over te brengen. Daarna zal opnieuw overwogen moeten worden, of de toestand bestendig kan blijven. De op een betonnen vloer gebouwde kelder stelt ons waarschijnlijk in staat onze geheele zeer omvangrijke krantenverzameling op te bergen. Het ligt in de bedoeling telkens partijen te ordenen en dan in den kelder op te slaan.

In verband met de toenemende aanvoer van boeken, enz. in het gebouw hebben wij gemeend het gemeentelijk Bouw- en Woningtoezicht aangaande de draagkracht ervan te moeten raadplegen. Tot ons genoegende dit na inspectie mede, dat er tegen de huidige belasting van het gebouw geen bezwaar was.

In Maart 1938 deed zich een ernstige storing in het bedrijf voor, toen de installatie der centrale verwarming defect geraakte. Daar het nieuwe materiaal uit het buitenland moest worden aangevoerd, werd gedurende een aantal weken met halve kracht gestookt.

4. Ambtelijk personeel

De toenemende werkzaamheden vroegen veel van het personeel. Ook na de in 1938 doorgevoerde arbeidsverdeling bleef de taak van mevrouw Adama van Scheltema als bibliothecaresse drukkend. Haar werkzaamheid bleef, evenmin als in de voorgaande jaren, tot het algemeen beheer der bibliotheek beperkt. Behalve het ontvangen en rondleiden van bezoekers behoorde het houden van besprekingen over in Nederland te verwerven collecties tot haar taak. Eenige malen ging zij daarvoor, telkens voor enkele dagen, op reis. Verder behandelde zij de geheele correspondentie betreffende de bibliotheek. Daarbij rustte op haar de zorg van de opstelling der inkomende geschriften, de plaatsing der archieven en de zorg voor de studiezaal. Gering is dit niet. Wij meenen dan ook hier een woord van lof voor den door mevrouw Scheltema gepresteerden arbeid te mogen uitspreken.

Voor de voorlichting van en de contrôle op de bezoekers is een tweetal beambten aangewezen, die afwisselend deze functie uitoefenen.

Zoals reeds in het vorig jaarverslag werd meegedeeld, berust de zorg voor de catalogiseering thans niet meer bij de bibliothecaresse. Deze is aan mevrouw Dudok van Heel opgedragen, die met twee andere beambten dit belangrijke, maar niet snel voortschrijdende werk verricht.

De heer S. Waas bleef belast met de leiding der krantenafdeeling en met

de zorg voor het bijeenbrengen der jaarverslagen van vakverenigingen.

Dr. F. Ketner werd volgens besluit van het Dagelijksch Bestuur met ingang van 1 April als wetenschappelijk medewerker aangesteld, in het bijzonder belast met de samenstelling van het Bulletin. In de bezetting der kabinetten kwam geen wijziging; dr. A. J. C. Rüter bleef wetenschappelijk medewerker voor het Nederlandsch-Engelsche Kabinet, dr. Stein voor het Duitsche, A. Müller Lehning voor het Fransche en dr. Sapir voor het Russische.

De Directeur zag zich zijn zeer bezetten tijd in de laatste vier maanden van het jaar in beslag genomen door het doorvoeren van veiligheidsmaatregelen voor de verzamelingen.

Alle functionarissen verrichtten hun werk met groote toewijding.

Reeds in het vorig jaarverslag werd de hoop uitgesproken, dat de overheid zich bereid zou verklaren den termijn van tewerkstelling der bij het Instituut te werk gestelde werklooze personen te verlengen. Na verschillende besprekingen verklaarden het Departement van Sociale Zaken en het Gemeentebestuur van Amsterdam zich bereid van de drie betrokken personen de tewerkstelling op de volgende voorwaarden te verlengen, daarbij van den oorspronkelijken termijn van één jaar voor elk hunner afwijkend: voor één zou de termijn, die midden April 1938 zou afloopen, tot 11 Januari 1939 verlengd worden, voor den tweede van 18 April tot 18 October 1938, in beide gevallen mits zij na het verstrijken van den verlengden termijn in dienst van het Instituut konden overgaan, terwijl het Departement zich bereid verklaarde den derde, die reeds op geheel bijzondere voorwaarden bij ons werkzaam was (50 % voor Regeering, 50 % voor Instituut) op de bestaande regeling te laten doorwerken, mits onzerzijds verklaard werd, dat er een redelijk vooruitzicht was, dat hij dan geheel door het Instituut zou kunnen worden overgenomen. In overweging genomen, dat de diensten der betrokken personen niet konden worden gemist en dat het niet wenschelijk was — zooals ook reeds in het vorig jaarverslag is betoogd — opnieuw werklooze personen aan te stellen, zijn de eerste twee betrokkenen in den loop van 1938 in tijdelijken dienst van het Instituut overgegaan. Op de begrooting voor 1938 kon daarbij nog rekening worden gehouden.

Aan een van hen is in het bijzonder de zorg voor de publicaties van het Bureau du Travail te Genève en voor de publicaties op statistisch gebied opgedragen evenals de behandeling der kleine archieven en de nummering der boeken, aan den tweede het sorteeren van de duizenden brochures, die in de Duitsche, Engelsche, Fransche en Nederlandsche afdelingen zijn ondergebracht. De derde betrokkene behoort tot de drie reeds hiervoor genoemde personen, die catalogiseeringsarbeid verrichten.

5. Werkloozen

Uit het hierboven medegedeelde blijkt, dat het aantal bij het Instituut te werk gestelde werkloozen in den loop van het jaar verminderde. Einde 1938 waren er nog twee werkzaam, beide tot de groep der „werklooze intellectueelen” behorende. Gedurende een drietal maanden was nog een werklooze als „administratieve kracht” werkzaam.

In verband met het belang van een snelleren voortgang van de catalogiseering is het de vraag, of het niet wenschelijk zou zijn voor dezen arbeid een werkloozen intellectueel, die daarvoor geschikt is, op te leiden.

Evenals in 1937 werden telkens een vijftal jeugdige werkloozen aan arbeid geholpen. Zooveel mogelijk is daarbij getracht dezelfde personen te behouden. In het bijzonder was het grove sorteeren van de kranten aan hen opgedragen. Ook dit jaar werd hun vanwege het Instituut een deel van hun zakgeld verstrekt.

6. Stand der werkzaamheden

a. *Bibliotheek*. De voortdurende uitbreiding der verzamelingen maakte verplaatsing van sommige onderafdeelingen meermalen noodzakelijk. Door het opstellen van de algemeene historische werken buiten de kabinetten werd daarbinnen voor de nieuwe aanwinsten ruimte gevonden. Met name kon dit jaar meer aandacht aan de ordening van de uitgebreide brochurenverzamelingen gegeven worden. Daardoor werd althans een voorloopige ordening tot stand gebracht. De doozen, die voor de opberging der brochures vervaardigd waren, bewezen daarbij goede diensten.

De honderden affiches, die in het bezit van het Instituut zijn, werden systematisch, naar landen en tijd geordend, in een platenkast opgeborgen.

Een begin werd gemaakt met het aanleggen van een verzameling van foto's van personen, die in de sociale beweging der verschillende landen op den voorgrond zijn getreden.

Wat de periodieken betreft, is er verschil in den stand der ordening ten aanzien van de politieke en de vakbondsbladen, en ten aanzien van Nederlandsche en buitenlandsche bladen.

Van de *politieke* bladen zijn de Nederlandsche reeds geheel geordend en tot de P op kaart gebracht. Voor de Deutsche afdeeling is dit werk tot de G gevorderd, terwijl de Engelsche bladen op alfabet zijn geordend. De Fransche groep, met inbegrip van de Italiaansche, Spaansche en Zuid-Amerikaansche bladen zijn eveneens geheel op alfabet gelegd, terwijl het op kaart brengen tot de B is gevorderd. Het ordenen werd door het vele binnenkomende materiaal telkens vertraagd, daar dit in de bestaande rangschikking moet wordt ingevoegd.

Van de *Vakbondsbladen* zijn de Nederlandsche thans geheel gecatalogiseerd, en liggen de buitenlandsche alle in portefeuilles geordend.

b. *Catalogiseering*. Evenals in 1937 werd ook in het afgelopen jaar groote aandacht aan de catalogiseering besteed. Een drietal beambten was hiervoor aangewezen. Bovendien was het nummeren der gecatalogiseerde boeken aan een anderen functionaris opgedragen.

De catalogiseering van het uitgebreide Duitse kabinet (aantal naar schatting 12.000 nummers) kwam voor zoover het de boeken en de belangrijkste brochures betreft, geheel gereed, zoodat aan de nummering ervan begonnen kon worden. Als dit werk voltooid is, kunnen de kaartjes in den catalogus in de Studiezaal worden ingevoegd, zoodat de Duitse afdeling dan in haar geheel door het publiek geraadpleegd kan worden.

Voor catalogiseering kwam daarna het Nederlandsch-Engelsche kabinet aan de beurt, waarvan op het einde van het jaar de algemeene historische werken nog niet alle gecatalogiseerd waren. Het opzettelijk hiervoor aangeschafte werk in zeven deelen van Halkett and Laing, *Dictionary of anonymous and pseudonymous English literature*, bewees hierbij goede diensten.

De nieuw verschenen boekwerken, die aan het Bulletin ter aankondiging gezonden waren, te zamen een duizendtal, werden eveneens gecatalogiseerd, zoodat zij kort na hun verschijnen ter beschikking van de bezoekers stonden.

De klapper op 56 nieuw verschijnende tijdschriften werd geregeld bijgehouden. Door het publiek blijkt dit werk zeer gewaardeerd te worden.

7. De Studiezaal

In de Studiezaal liggen thans 135 tijdschriften ter raadpleging, waarvan op algemeen gebied 3, algemeene en vaderlandsche geschiedenis 15, economie en statistiek 22, economische geschiedenis 2, sociale geschiedenis 3, pers 1, sociologie en sociale wetenschappen 14, regeeringspublicaties 9, Internationaal Arbeidsbureau 2, politiek 12, socialisme 17, communisme 2, nationaal-socialisme en fascisme 10, christelijk sociale vraagstukken 4, vakbeweging 11, coöperatie 1, diversen 7; zij worden door de bezoekers geregeld geraadpleegd. Ook de statistische werken worden veel gebruikt.

Van de nieuwe publicaties werd elke week een dertigtal in de zaal neergelegd, waardoor de belangrijkste literatuur steeds onder de oogen van het publiek kon worden gebracht. Het is daarom te betreuren, dat niet alle groote uitgevers bereid zijn hun uitgaven ter aankondiging in het Bulletin toe te zenden. Wel zijn daartoe in dit jaar opnieuw pogingen aangewend, die eenig resultaat hebben gehad, maar te veel weigeren er nog hun medewerking.

Uiteraard is het voor ons onmogelijk alle ons daardoor ontbrekende geschriften aan te koop; slechts met betrekkelijk weinige kon dit geschieden. Daarbij werd zooveel mogelijk rekening gehouden met de belangstelling der bezoekers.

Ook in dit jaar was het aantal bezoekers zeer bevredigend. Het beliep in de vier kwartalen resp. 620—570—580—670, of tezamen 2440, tegen 1530 in 1937.

De studiegelegenheid in het Instituut trekt meer en meer de aandacht. Sommige, meestal buitenlandsche, bezoekers kwamen vele weken achter elkaar literatuur en materiaal voor hun wetenschappelijk werk in de Studiezaal raadplegen.

8. Bezoekers

Onder de verschillende bezoekers uit binnen- en buitenland, die voor studie-doeleinden het Instituut bezochten of zich van het werk van het Instituut op de hoogte wilden stellen, kunnen de volgende personen genoemd worden:

de heer en mevrouw Julien Cain, directeur van de Bibliothèque Nationale te Parijs, mevr. Toni Stolper uit New York, prof. R. Guarnieri te Amsterdam, prof. Gottfried Salomon te Parijs, prof. A. F. Napp-Zinn te Keulen, prof. Goodrich O. White te Atlanta, U.S.A., dr. J. Marschak te Oxford, dr. K. Frank te Parijs, dr. Friedrich Adler te Brussel, Aug. de Block, secretaris der B. W. P., J. Lemaire jr. en dr. J. Vercauteren, allen te Brussel, prof. dr. Anna Siemsen te Zürich, mevr. Luise Kautsky te Amsterdam, de heeren Koos Vorrink en E. Boekman te Amsterdam, mevr. H. Hertz te Praag, de leerlingen der hoogste klassen van de School voor Maatschappelijk werk onder leiding van den directeur mr. M. J. A. Moltzer, prof. dr. P. Geyl te Utrecht, dr. G. Ras te Haarlem, prof. dr. Fr. Pollock te New York, A. Gurewitsch te Brussel, dr. E. Kohn-Brahmstedt te Londen, J. van Rheenen, burgemeester van Bergen (N. H.), de heer en mevr. F. Lewy te Barcelona, J. Sterringa te Amsterdam, K. Geertsma te Arnhem, de heer en mevr. F. Harms te 's-Gravenhage, L. A. Ankum te Amsterdam, de heer en mevr. Leon Kramer te New York, dr. H. Jacoby te Kopenhagen, de heer en mevr. K. H. Wiik te Helsingfors, de heer en mevr. A. M. de Jong te Laren (N. H.), Paolo Treves te Milaan, dr. Fritz Sternberg te Parijs, Harry W. Laidler te New York, Ch. van Gelderen te Londen, mevr. dr. Gerda Kautsky te Amsterdam, de heer en mevr. P. J. M. Millar, secretaris van den National Council of Labour Colleges te Londen, mr. dr. E. Diaconide te Amsterdam, de heer en mevr. E. Buchinger te

Budapest, de heer en mevr. dr. J. Kuczynski te Londen, E. Györki te Budapest, K. Miklos te Budapest, de heer en mevr. dr. K. With, te Amsterdam, O. Heydt te Haarlem, J. Stolz, secretaris van het Internationaal Verbond van Vakverenigingen te Parijs, de heer en mevr. Robert Keohane van de University of Chicago, dr. G. Reimann te New York, prof. dr. Georg Jahn te Halle, nu wijlen Emile Vandervelde, L. de Brouckère te Brussel, Theodor Dan en C. Gvarjaladzé te Parijs, Karl Kern te Praag, Zalman Rubashov te Tel-Aviv, de heer Walrave Boissevain te Amsterdam, M. Cardenas te Barcelona, P. Bruin te Groningen, prof. dr. H. van Werveke te Gent, mevr. Emma Goldman te Londen, mevr. en prof. J. van Gelderen en Ir. H. Vos, de beide laatsten commissarissen der Centrale Arbeiders Levensverzekering.

Verschillende gezelschappen werden bovendien in het Instituut rondgeleid. Voor zoover dit wenschelijk geoordeeld werd, werden bij dergelijke gelegenheden kleine tentoonstellingen gehouden, waarbij de leiders der verschillende kabinetten van voorlichting dienden.

De Directeur ontving, voor zoover dit mogelijk bleek, den tweeden Maandag van elke maand de kandidaten in de Geschiedenis in zijn kabinet. Evenals het vorige jaar bezocht ook dr. K. Baschwitz met zijn studenten het Instituut.

Dr. M. Nettleau werkte in het begin van het jaar gedurende eenige maanden, en na 20 Augustus onafgebroken, op het Instituut. Hem is om ongestoord te kunnen werken, het tweede lokaal van het Fransche kabinet als werkgelegenheid aangeboden. Door zijn uitgebreide kennis was hij in staat zeer waardevolle inlichtingen aangaande het oudere door ons verzamelde materiaal te geven.

9. Aanwinsten voor de Bibliotheek

Naar hierboven reeds is meegedeeld, werden behalve de door de uitgeversten behoefte van het Bulletin toegezonden boeken verschillende nieuwe werken aangekocht. Voortgegaan werd voor zoover mogelijk op veilingen of uit antiquariaatscatalogi de lacunes in de verzamelingen aan te vullen. In het bijzonder zij de aandacht op de nieuwe aanwinsten over de Vereenigde Staten gevestigd. Daaronder bevindt zich een uitgebreide verzameling van geschriften van en over de oude Amerikaansche communistische koloniën, waarvan gegevens, naar bekend is, moeilijk te vinden zijn. Onder de vele verworven zeldzaamheden kan voorts onder meer de vervalschte *Prawda* nos. 151, 153, 157), die in 1920 te Londen waarschijnlijk door Scotland-Yard gedrukt werd, genoemd worden; verder een kostbare collectie werken van

grooter en kleiner omvang van Sylvain Maréchal; de Volksletterkunde, uitgegeven door De Vriend van Armen en Rijken (Prof. de Bosch Kemper); een pamphlet van 1522 tegen de opstandige boeren; werken van B. Bauer, K. Heinzen, Venedey en W. Schulz; Taschenbuch der Revolution, 1851, enz.

De volgende periodieken, tijdschriften zoowel als dagbladen, week- en maandbladen werden ontvangen:

in 1938 in 1937

437	376	politieke bladen
134	83	wetenschappelijke bladen
14	16	bibliographische periodieken
66	51	Spaansche bladen
14	10	Italiaansche bladen
29	29	politieke persberichten
274	232	vakbewegingspersberichten
20	31	Russische en Oekraïnsche bladen
21	18	Joodsche, Hebreeuwsche en Poolsche bladen
92	109	bladen in diverse talen.
<hr/>	<hr/>	
1138	971	totaal

Verdeeld over de landen ontvingen wij gedurende 1938 uit

Ver. Staten van Amerika	71
Latijnsch Amerika	19
Australië	2
België	80
Britsch-Indië	5
Bulgarije	1
Duitschland	40
Engeland	86
Frankrijk	227
Hongarije	20
Italië	16
Japan	2
Joego-Slavië	3
Luxemburg	1
Nederland	313
Nederland (Oost- en West-Indië)	6
Nieuw-Zeeland	1
Palestina	4
Polen	16

Portugal	1
Roemenië	12
Rusland	10
Scandinavië	25
Spanje	50
Tsjecho-Slowakije	69
Zuid-Afrika	6
Zwitserland	52

Het verminderde aantal bladen der groep „Diverse talen” vindt zijn oorzaak in het feit, dat in verschillende landen bladen verboden werden, of dat de uitgave daarvan werd gestaakt.

Het aantal in 1938 ontvangen periodieken bedroeg derhalve 1138 tegen 971 in 1937. Deze aanzienlijke toename is aan den onverdroten ijver der bibliothecaresse te danken, die zich in dit jaar beijverd heeft ons krantenmateriaal uit te breiden.

Van onze vier in het vorige jaar werkzame posten zijn er thans nog slechts twee in functie; alleen uit Parijs en Praag ontvingen wij nog materiaal. Uit deze twee steden bleef de aanvoer echter zeer overvloedig en belangwekkend. Door de werkzaamheid van dergelijke posten is het dikwijls mogelijk uiterst waardevol materiaal te verkrijgen, dat anders niet in handen van een buitenlandsche instelling als de onze zou komen. Tal van ephemere publicaties kwamen op deze wijze in ons bezit om daarna over de verschillende afdelingen gedistribueerd te worden.

G e s c h e n k e n

De internationale positie en naam, die ons Instituut begint te verwerven, kan door niets beter bevestigd worden dan door schenkingen van uit historisch oogpunt belangrijke verzamelingen of werken. Deze zijn ons in het afgelopen jaar rijkelijk toegevloeid, zoodat het moeite kost uit het vele ons aangeboden het kostbaarste te vermelden. Uit de meest verschillende deelen van de wereld kwam het tot ons.

1 In de eerste plaats is het belangrijke geschenk van mevr. J. Gross-Fulpius te noemen, ten deele afkomstig uit de nalatenschap van haar vader, den vrijdenker Ch. Fulpius, ten deele uit de nalatenschap van haar man, den heer J. Gross, die veel correspondentie had met de anarchisten in Frankrijk en Amerika; resultaat van de reis van mevr. Adama van Scheltema naar Genève. Deze collectie bevat eenige honderden brieven uit de jaren 1878—1915, waaronder 4 stuks van Elisée Reclus, 4 brieven van P. Kropotkin, 18 stuks van E. Malatesta. Verder brieven van Italiaansche anarchisten: E.

Molinari, F. en G. Mazzocchi, N. Giacomelli, G. Ciancabilla e.a. Van oudere Fransche anarchisten uit de jaren zeventig en tachtig: Paul Bernard, P. Brousse, Leon Berchtold, Maurice Dreyfous, Bordat (Lyon), etc. Verder correspondentie met jongeren als: S. Faure, E. Pouget, Jean Grave, A. Dunois, Victor Dave, e.a. Verder een aantal brieven van Luigi Galleani, van zijn broer Camillo Galleani, van zijn advocaat en zijn uitgever. Onder deze brieven zijn er verder van de Zwitschersche Jura-groep, de anarchistische groepen uit Genève en Lausanne, van bijzondere vrienden als Henri Roorda van Eysinga, P. Stojanoff, enz., van Auguste en Moemi Dide, J. H. Mackay, Paul Eltzbacher, A. G. Sanftleben, Jean Sigg, e.a.

Verder bevat deze verzameling een groot aantal brochures op het gebied der vrijdenkersbeweging en het anarchisme, een aantal zeer belangrijke tijdschriften, waaronder:

La libre pensée (Henri Verlet) van 1870 (no. 1—28 volledig), La libre pensée, 1906—1911 (de—11e jrg.), La libre pensée internationale, Juli 1911—December 1912 (11e—12e jrg.), een groot pak van het Bulletin de la libre pensée, La Lumière, jrg. I—VI, 1900—1905, Corbeaux, jrg. III—V, 1907—1909, Die freie Jugend, 1900, een aantal nummers van La Raison, 1907—1908, Le francparleur, 1903—1904 en 1906—1907, (2e—3e en 5e—8e jrg.), de Popolo d'Italia uit de oorlogsjaren, Cronaca sovversiva, uitgegeven door L. Galleani, Simplicissimus, 1900. Assiette au beure, 1904—1907, L'autographe van 1864.

Deze tijdschriften die bijna alle gebonden zijn, vormen aanvullingen op de collectie Nettlau.

- 2 Uit Praag werden 45 kisten met het archief der Duitsche sociaal-democratische partij in Tsjecho-Slowakije ontvangen, waarvan een deel ons ten geschenke zal worden aangeboden. Van deze zijde ontvingen wij reeds de complete Sozialdemokrat uit Praag en een groote aanvulling op de Prager Presse, waarvan wij tot nu toe alleen de laatste jaargangen bezaten, zoodat deze krant thans op enkele nummers na compleet is. Van de Tsjecho-Slowaaksche communistische partij werd belangrijk krantenmateriaal ontvangen. Voorts zond de Tsjechische sociaal-democratische partij vier pakken met materiaal van uiteenloopenden aard.
- 3 Van het Nationaal Arbeids-Secretariaat werd een groot aantal Trotzistische bladen ontvangen, die voor een deel het verlies, door ons in 1936 door den diefstal te Parijs geleden, vergoeden:
 - L'Action Socialiste Révolutionnaire, België 1935/1936 incompleet,
 - Nouvel Age, Paris, 1935—1937,
 - L'Antorcha, Madrid, 1 nummer 1936,
 - Socialist Appeal, Chicago, 1936—1937,

Avançada, Puig-Alt-de-Ter, 1 nummer 1936,
Avanti, Paris 1934—1937,
La Batalla, Valencia, 1935—1936,
Berita Doenia, Ned.-Indië, 2 nummers Mei—Juni 1937,
Bjoletin Oppositsjii, Paris 1936—1937,
Boletin IV Internacional, Barcelona, 1 nummer Febr. 1937,
Boletin C.N.T.-F.A.I., Barcelona, 1936—1937,
Bulletin Poum, Barcelona 1936—1937.
Bulletin Ligue Communiste International, Amsterdam, 1935,
Bulletin Ligue Communiste International, België, 1935—1936,
Bulletin de l'Action Communiste, Paris, 1 nummer 1936,
Bulletin der Internationalen Kommunistischen Liga, 1 nummer, 1935,
New International Bulletin, New York, 1936—1937,
Socialist Call, New York, 1935—1937,
Class Struggle, Chicago, 1935—1936,
El Combatiente Rojo, Madrid, enkele nummers 1936,
La Commune, Paris, 1935—1937,
El Comunista, Valencia, 1 nummer 1936,
Freies Deutschland, Antwerpen, 2 nummers 1937,
L'Espagne Antifasciste, Barcelona, 1 nummer, Aug. 1936,
Fight for the 4th International, London, 1 nummer, Dec. 1936,
Frente Libertario, Madrid, eenige nummers 1937,
Front, Terrassa, 1 nummer, Jan. 1937,
Labor Front, New York, 1936,
Neue Front, Paris, 1934—1937,
Gegenstoss, Prag, eenige nummers, 1934,
Rote Gewerkschaftsinternationale, Moskau, 1924, 1927—1929,
Kommunistische Gids, Amsterdam, 1930,
Socialistische Gids, Amsterdam, eenige jrg.
Europäische Hefte, Prag, 1934,
Indonesia Raja, 1 nummer April 1937,
Information Hebdomadaire, Mexico, 1935,
IV Internacional, Mexico, 1937,
The 4th International, Chicago, 1936,
The New International, New York, 1935—1936,
L'Internationale, Paris, 1937,
Kommunistische Internationale, Berlin, 1928,
4e Internationale, Paris, 2 nummers 1936—1937,
Internationale Jugendinformation, Kopenhagen, eenige nummers 1936,

New Leader, London, 1937,
 Leering en leiding, Utrecht, 1930—1932,
 Liga-Signaal, Antwerpen, 1937,
 La Lutte ouvrière, Cuesmes, 1937,
 La Lutte ouvrière, Paris, 1936—1937,
 Mass und Wert, Zürich, 2 nummers 1937,
 Le Militant, Saigon, 1936—1937,
 New Militant, New York, 1935—1936,
 The Nation, New York, 1932—1934,
 News, Chicago, eenige nummers 1936,
 Independent News, Paris, 1937,
 International News, New York, 1 nummer, Nov. 1935,
 Newsletter, Bombay, eenige nummers 1937,
 L'Operaio, Paris, 1 nummer Nov. 1936,
 P.O.U.M., Madrid, 2 nummers Oct. 1936,
 Labor Press Service, Chicago, aantal nummers 1934—1936,
 Labour Research, London, aantal nummers 1933—1935,
 Révolution, Paris, 1 nummer Jan. 1938,
 Révolution prolétarienne, Paris 1934—1937,
 Soziale Revolution, Barcelona, eenige nummers 1937,
 Spanische Revolution, Barcelona, eenige nummers 1937,
 Spanish Revolution, Barcelona, 1 nummer, April 1937,
 Rivoluzione Spagnola, Barcelona, eenige nummers 1937,
 Service d'Information, 4e Internationale, Paris, 1 nummer Dec. 1936,
 De Socialist, Amsterdam, 1930—1931 (gebonden),
 Congress Socialist, Bombay, 1936—1937,
 Socorro Rojo, POUM, Barcelona, 1 nummer, April 1937,
 The Spark, Cape Town, 1936—1937,
 Stemmen uit Indonesia, Amsterdam, aantal nummers, 1936,
 Das neue Tagebuch, Paris, 1935,
 Die Tat, 2 nummers 1933 (Jena),
 Troedowa Oekraina, Prag, 2 nummers, 1937,
 Trotz Alledem, Zürich, eenige nummers, 1937,
 Tijdschrift Nederl. Werkloosheidsraad, Amsterdam, 1918—1922,
 Umlillo Mollo, Johannesburg, eenige nummers, 1936,
 Vakbeweging, Amsterdam, 1931—1932,
 Vanguard, Toronto, eenige nummers, 1935—1936,
 Verita, Paris, 1 nummer, Maart 1934,
 Verité, Paris, 1935,
 Workers Voice, Toronto, 1936—1937,

Indische Volk, Batavia, eenige nummers 1937,
 Vrienden van India, Amsterdam, 2 nummers 1936—1937,
 Sozialistische Warte, Paris, 1935—1937,
 Wirtschaftsdienst, Hamburg 1933,
 Fighting Worker, New York, 1936,
 Unser Wort, Paris, 1934—1936.

Voorts nog een groot aantal Nederlandsche syndicalistische bladen uit de jaren na 1920.

- 4 In de laatste maanden van het jaar werd met behulp van een daartoe geschikt persoon getracht nog verspreid Nederlandsch materiaal bijeen te brengen. De pogingen hiertoe, gedurende slechts eenige weken gedaan, zijn o.i. zeer geslaagd. Het resultaat was het volgende. Het Instituut ontving:
- a uit *Rotterdam* een collectie knipselboeken uit *De Tribune* van 1925—1930;
 - een tweetal exemplaren van „Het Daghet”, een geheel met de hand geteekend orgaan van de dienstweigeraars, die gedurende de oorlogsjaren op Spykerboor vertoefden en waaraan o.a. medewerkten Herman de Man, Henk Eikeboom, A. Menist;
 - correspondentie betrekking hebbende op den strijd der fracties in de C.P.H. in de periode van 1926—1929, zoomede eenige manifesten en een spotblad daarover;
 - een verzameling verkiezingsmanifesten, strooibiljetten en krantenknipsels uit de jaren 1922, 1925—1927 en 1929;
 - de jaargangen 1936—1938 van het orgaan van den Rotterdamschen Werkloozenbond en de afdeling Rotterdam der R.S.A.P. „Recht voor Allen”;
 - b uit *Amsterdam* het archief van het Plaatselijk Arbeids-Secretariaat van de jaren 1928—1931, bevattende naast de correspondentie vele strooibiljetten, jaarverslagen en résumé's van een kaderschool;
 - het correspondentie-archief van den Nederlandschen Koksbond, destijds aangesloten bij het N.A.S.;
 - het correspondentie-archief zoomede de kranten en andere uitgaven van het Vacantie-Kinderfonds van het N.A.S.;
 - een collectie kranten met aanvullende jaargangen van *De Baanbreker*, *De Fakkel*, *De Vrouwenkrant*, *De Vonk*, *De Tabaksbewerker*, *Sociale Verzekeringsgids*, *V.V.V.O.-Nieuws*;
 - verslagen van den Loonraad.
 - c uit *Zaandam* het correspondentie-archief van de Revolutionair-Socialistische Partij (R.S.P.) vanaf de oprichting (1928) tot aan de fusie met de O.S.P. in 1935. Naast de correspondentie van het landelijk secre-

- tariaat bevat dit archief ook vele manifesten, plaatselijke uitgaven en verkiezingsmateriaal;
- het correspondentie-archief van het Plaatselijk Arbeids-Secretariaat Zaanstreek van 1934—1936;
- correspondentie van het secretariaat van de Economische Commissie der R.S.A.P. 1936—1937;
- diverse brieven en circulaires van 1936 tot 1937 Federatie Zaanstreek van de R.S.A.P.
- d uit *Dordrecht* enkele exemplaren van een door de Federatie van Mijnwerkers in 1926 tot 1927 uitgegeven krant voor mijnwerkers;
- brochures uit de mijnstreek en kopbladen van De Tribune voor de mijnstreek;
- een „laisser-passer” van de Arbeiders- en Soldatenraad van Aken van 1919.
- e uit *Hilversum* correspondentie-archief van de afdeling R.S.P. van 1933—1935;
- correspondentie van de afdeling R.S.A.P. van 1935—1936;
- een aantal stukken betrekking hebbende op de O.S.P.;
- twee jaargangen van „The Liberator” 1920—1921;
- een collectie manifesten, stencilkrantjes en rondzendbrieven van de Union of Metalworkers van Amerika en de Communist League of Struggle, betrekking hebbende op propaganda onder de matrozen der Amerikaansche vloot;
- een mapje correspondentie uit Amerika, waaronder brieven van het Amerikaansche Navy Department, de U.S. Navy Yard van verschillende Amerikaansche vlootbases, de New York Navy Yard Apprentice Association, het Department of Labor, de N.R.A., het Metal Trades Department of the American Federation of Labor, Metal Trade Council of New York en enkele exemplaren van Red Dreadnought, gestencild orgaan. Al deze brieven hebben betrekking op verbetering der loon- en arbeidsvoorwaarden en de toepassing van de N.R.A. code;
- een aantal affiches van de C.N.T., F.A.I., P.O.U.M. uit Spanje;
- een aantal exemplaren van tijdschriften uit Spanje van eind 1936 tot eind 1937 van C.N.T., F.A.I., zoomede diverse brochures en vlugschriften;
- een aantal manifesten, strooibiljetten, vlugschriften uitgegeven door de P.S.O.P. (Frankrijk);
- een aantal manifesten over „De Zeven Provinciën”;
- een aantal exemplaren van het Bulletin van de Commission d'Enquête sur les Procès de Moscou;

- diverse strooibiljetten uit Frankrijk van jeugdgroepen, hulporganisaties; een aantal manifesten en strooibiljetten van de R.S.A.P.; foto's van de textielarbeidersstaking in Twente 1932 en van de verkiezingen 1933.
- f Voorts werd het archief van den heer H. J. F. M. Sneevliet uitgezocht, die een belangrijke collectie knipsels over Indië in depôt gaf en buitenlandsche correspondentie met vooraanstaande figuren uit de internationale communistische oppositie, bulletins en documenten, en correspondentie betrekking hebbende op de oppositie in de C.P.H.
- g Een aantal documenten en correspondentie met buitenlandsche jeugdorganisaties, zoomede een map knipsels, stellingen en documenten van de Jeugdconferentie te Laren 1934;
- h Voorts kwam het Instituut op deze wijze in het bezit van:
de correspondentie van het internationaal secretariaat van het Rev. Soc. Jeugdverbond, de interne bulletins dezer organisatie en diverse plaatselijke uitgaven;
kranten, manifesten, brochures, blad voor de leden en plaatselijke uitgaven van 1930—1935 van den Revolutionairen Jeugdbond (N.A.S.); enkele exemplaren van de Young Militant, orgaan van de Amerikaansche jeugd der Trotski-organisatie van 1934—1935.
- 5 Door bemiddeling van den heer A. Langkemper ontving het Instituut het archief van de Nederlandsche Federatie van Transportarbeiders (Archief Hoofdbestuur) ten geschenke. Behalve zeer belangrijk krantenmateriaal, waaronder De Havenarbeider 1902—1916, De Nederlandsche Zeeman 1902—1915, Het Transportbedrijf 1916—1933, De Tribune 1920—1925, bevat dit archief de notulenboeken uit de jaren 1916—1930 en een copieboek over de jaren 1903—1908.
- 6 Door bemiddeling van de familie Bruin te Graft werd uit de nalatenschap van wijlen den heer P. Wiedijk zijn geheele brievenarchief tusschen de jaren 1890 tot 1938 verkregen en drie kisten boeken, waaronder vele met een opdracht van mevrouw Henriette Roland Holst, Herman Gorter e.a.
- 7 Van de Nederlandsche Bank voor Zuid-Afrika te Amsterdam werden ten geschenke ontvangen:
Die Burger, Jrg. 1915—1917, 1919—1928; De Volksstem, Jrg. 1919—1926; Ons Land, Jrg. 1903—1913, 1915—1917; The Star, Jrg. 1899, 1902, 1904, 1925—1929; Transvaal Government Gazette, Jrg. 1906—1909; Transvaal Leader, Jrg. 1905—1915; South African News, Jrg. 1904—1913; Union of South African Government Gazette, Jrg. 1910; Officieele Courant voor de Transvaalprovincie, Jrg. 1910—1911.
- 8 Voorts werden ten geschenke ontvangen:

- Van den heer L. J. van Wijk, Heemstede: 2 kisten en 2 pakken bevattende vele boeken, brochures, tijdschriften, rapporten, jaarverslagen enz. over de armenzorg, christelijke inwendige zending en de sociale toestanden in Nederland in de 19e en 20e eeuw. De verzameling bevatte tevens het handschrift van Fr. Sternberg's boek: *Der Fascismus an der Macht*.
- 9 Van mevrouw M. Wibaut-Berdenis van Berlekom te Amsterdam werden weer verschillende groote zendingen ontvangen, waaronder een groote verzameling boeken en brochures en documentatie-materiaal over de onderwerpen: coöperatie, socialisatie, verkiezingen, economische vraagstukken, Hooge Raad van Arbeid, Eerste Kamer, en ook correspondentie met vele belangrijke personen, zooals een achttiental brieven van prof. B. H. Pekelharing 1896—1904, 3 brieven van Cornelia Huygens 1897—1898, van prof. A. Pannekoek, 4 brieven uit 1900, van wijlen prof. R. N. Roland Holst en Henriette Roland Holst brieven uit de jaren 1898—1904, van P. L. Tak van 1896—1901, van Henri Polak van 1901—1904, 2 brieven van mr. M. W. F. Treub 1892 en 1896, van mr. P. J. Troelstra een vijftiental brieven uit de jaren 1893—1904, van W. H. Vliegen uit de jaren 1895—1901, van F. van der Goes van 1896—1904, van Herman Gorter 2 brieven uit 1898, brieven van W. Liebknecht, A. Bebel, P. Lafargue, E. Ferri, Eleanor Marx-Aveling e.a. en een brief van P. L. Tak aan F. van der Goes 1896. Ook ontvingen wij van mevrouw Wibaut het blad van Herman Heijermans „De Jonge Gids” compleet, welk tijdschrift wij nog niet bezaten, een groot aantal jaargangen van „Die Neue Zeit”, „Het Volk” enz. Tenslotte ontvingen wij nog van mevrouw Wibaut een archiefje Mina Kruseman, bevattende 2 mappen brieven uit de jaren negentig; een collectie brochures w.o. een 50-tal van F. M. Wibaut en o.a. de Statuten van den Nederlandschen Bond voor Algemeen Kies- en Stemrecht, 1888.
 - 10 Van mevrouw A. Tjaden-van der Vlies (Enka) te Bergen (N. H.) een brievenarchiefje betreffende haar ontslag, en brochures en stukken van den Christelijk-Democratischen Bond.
 - 11 Van het hoofdbestuur der Arbeiders Jeugd-Centrale te Amsterdam een belangrijk archiefje van den Socialistischen Jongelings-Bond en den Sociaal-Democratischen Jongeliedenbond, bevattende 3 notulenboeken, 2 jaarverslagen, een kasboek en enkele andere stukken uit de jaren 1889—1895; voorts een groot aantal boeken en brochures.
 - 12 Van den heer Jan van Zadelhoff te Dordrecht een kist met brochures, boeken en vele tijdschriften, waaronder *Morgenrood* 1893—1898.
 - 13 Van den heer J. Blom te Amsterdam een drietal brieven van Duitsche emigranten, waaronder één uit Moskou, een manuscript betreffende toestanden in een concentratiekamp, een tiental zeer bijzondere aanplak-

- biljetten uit Sovjet-Rusland uit de jaren 1932—1934, en verder een stapel zeldzame brochures betreffende de Communistische Internationale, fascisme en anti-fascisme, diverse pamfletten, enz.
- 14 Van prof. dr. H. Frijda te Amsterdam een album met illustraties betr. het eerste vijfjaren-plan en een uitgave uit den oorlogstijd, „Papierfetzen”, waarin de Duitsche proclamaties in België zijn gereproduceerd.
 - 15 Van mevrouw Gottschalk te Amsterdam een verzameling brochures betr. de R. K. vakbeweging, arbeidswetgeving, enz. evenals de hierop betrekking hebbende jaarverslagen en tijdschriften, o.a. jaargang I—VIII van Leering en Leiding, orgaan van de R. K. vakbeweging in Nederland.
 - 16 Van den heer Rudolf Berner uit Stockholm een zestigtal boeken en brochures betr. de Zweedsche syndicalistische arbeidersbeweging en in het Zweedsch vertaalde socialistische geschriften.
 - 17 Van den heer Paul Mattick te Chicago een verzameling brochures en tijdschriftenartikelen en nr. 1—10, vol. I, 1931 van de Chicagoer Arbeiter Zeitung .
 - 18 Van den heer W. Klute te Amsterdam eenige jaargangen van De Tribune, die voor onze verzameling een aanvulling vormen.
 - 19 Van mevrouw de wed. Jhr. W. C. de Jonge-van Vladeracken te Bilthoven 4 kisten met kranten, tijdschriften, brochures en brievenarchief van wijlen haar man uit zijn Limburgschen tijd en later.
 - 20 Van jhr. ir. M. J. de Bosch Kemper te Wassenaar 2 kisten en 3 valiezen, die 28 portefeuilles met handschriften, brieven en ander materiaal uit de nalatenschap van zijn vader prof. J. de Bosch Kemper bevatten.
 - 21 Van dr. Fr. Adler te Brussel 4 kisten met de Züricher Zeitung uit de oorlogsjaren.
 - 22 Van dr. Max Nettelau een dertigtal brieven van F. Domela Nieuwenhuis aan Victor Dave.
 - 23 Van den heer T. H. Keell te Gloucestershire 4 kisten met aanvullende anarchistische bladen op de verzameling-Nettlau.
 - 24 Van dr. R. Friedeberg te Ascona een pak oude anarchistische en socialistische brochures o.a.: Maximilian Harden: Kampfgenosse Sudermann, en Eugen Dühring: Die Überschätzung Lessing's und dessen Anwaltschaft für die Juden, eerste druk 1881, waarvan wij tot nu toe alleen den tweeden druk bezaten. Tevens aanvullende nummers van de Sozialistische Monatshefte uit de jaren 1932 en 1933 en een groot aantal nummers van de National-Zeitung (Bazel) uit de tweede helft van het jaar 1938.
 - 25 Van den heer H. Bergmann te Brussel een aantal anarchistische brochures.
 - 26 Van de Vrijdenkers-Vereeniging „De Dageraad” te Amsterdam een aantal nieuwe uitgaven op haar gebied en een dertigtal oudere brochures.

- 27 Van het N.V.V. te Amsterdam een groote verzameling brochures, rapporten enz. benevens het documentatie-materiaal over het jaar 1937. Tevens een complete reeks van de maandelijksche uitgave „Arbeidsrecht”, 1935—1938. Dit ontvangen wij verder geregeld. Verder een groote verzameling w.o. vakbondbladen, verslagen enz.
- 28 Van de Generalitat de Catalunya te Barcelona verscheidene zendingen brochures en tijdschriften, waaronder Historia grafica de la revolucia, afl. nr. 1—5, een boekje La presse catalane depuis 1641 jusqu'à 1937, aanplakbiljetten enz.
- 29 Van mej. dr. E. Philipsson te Amsterdam het tijdschrift Neue Blätter für den Sozialismus, 1930—1933, en Arbeiterwohlfahrt, 1928—1933, die een goede aanvulling vormen.
- 30 Van den heer J. Lilienthal te Amsterdam een 20-tal nummers van het tijdschrift Junge Menschen, jrg. 1921—1925; eenige jaarboeken en jaarverslagen van den Deutschen Buchdrucker-Verein; materiaal betreffende de Krankenkassen in Duitschland.
- 31 Van de I.T.F. te Amsterdam een groote aanvulling op het persbericht Fascisme, 1934—1937, en een aantal Spaansche, Zuid-Amerikaansche en Mexicaansche brochures.
- 32 Van dr. F. Pappenheim te Barcelona eenige zendingen Spaansch materiaal o.a. betreffende de agrarische kwestie, aanplakbiljetten en brochures. Tevens een zeer bijzonder frontkrantje Ataquemos van het bataljon Edgar André (het eenige verschenen nummer) en materiaal betreffende een conferentie der Duitsche anti-fascisten in Spanje, gehouden te Valencia 13 Maart 1938. Benevens een pak bevattende aanvullende krantennummers, brochures, affiches en stroobiljetten.
- 33 Van den Centralen Bond van Transportarbeiders te Rotterdam 16 pakken verslagen en rapporten van regeeringsorganen en officieele instellingen; verder hun complete documentatie over de jaren 1934—1937.
- 34 Van den heer J. de Ronde te Amsterdam brochures en kranten betreffende de vrijdenkersbeweging en materiaal betreffende het Internationaal Vrijdenkerscongres gehouden te Londen 1938.
- 35 Van den heer A. Langkemper te Amsterdam een compleet exemplaar der Leninistische Kaderschool, alsmede 2 pakken met oude brochures.
- 36 Van mr. H. van Wijk te Heemstede een compleet exemplaar van de anti-fascistische Pressekorrespondenz Der Gegenstoss, uitgegeven door Max Seidewitz 1933.
- 37 Van het secretariaat van het Congresso Mondiale Lavore e Gioia te Rome verslag van het congres te Hamburg 1936 en propagandamateriaal van het aanstaande congres te Rome.

- 38 Van het Instituut voor Arbeiders-Ontwikkeling te Amsterdam eenige jaargangen van hun tijdschriften, een groot aantal brochures, in het bijzonder voor de Duitsche afdeeling enz.
- 39 Van de R.S.A.P. te Amsterdam een verzameling strooibiljetten en fabrieks-krantjes en De Baanbreker van 1932—1935.
- 40 Van de Noorsche Arbeiders Partij te Oslo een aantal publicaties betreffende het Plan van den Arbeid.
- 41 Van mej. J. Clinge Doorenbos te Bussum twee groote koffers met allerlei brochures als: de uitgaven van de Bibliotheek der Kommunistischen Internationale, van den Verlag der Kommunistischen Internationale, van den Verlag des Exekutivkomitees der Kommunistischen Internationale; een aantal brochures betreffende de oppositie in de Duitsche Communistische Partij, waaronder: Programm der Kommunistischen Arbeiter Partei, Hochverratsprozess gegen Heinr. Brandler, Der Weg des Dr. Levi, Der Kampf um die Kommunistische Partei, drie brochures betreffende „Märzkampf“ 1922, Manifeste de l'Association Internationale des Travailleurs suivi du règlement provisoire, Bruxelles 1866, L'Alliance de la democratie socialiste et l'Association Internationale des Travailleurs, Londres, Hamburg 1873, Der Vorbote, jrg. 1866—1868. Verder zond zij ook nog een program van de Spaansche Phalanx in het Spaansch met de Engelsche vertaling en een stapel persfoto's Spanje betreffend.
- 42 Van ds. G. W. Melchers te Heiloo een groot aantal oude socialistische en anarchistische brochures, tevens brochures het onderwijs- en vredesvraagstuk betreffende, het tijdschrift Pan-Europa 1930—1937, een archiefje van de vereeniging Vrede door Recht, 1913—1918 te Almelo, een aantal brochures en krantenknipsels betreffende fascisme en nationaal-socialisme.
- 43 Van den heer J. Oudegeest te Oegstgeest een kist met boeken, brochures en rapporten, waaronder publicaties van het Internationaal Arbeidsbureau, den Volkenbond, het Bureau de l'Union Interparlementaire, een aantal boeken betr. het nationaal-socialisme, eenige jaargangen van de Sociaal-democraat, 1933—1936.
- 44 Van het hoofdkwartier van „Zwart Front“ te Oisterwijk een aantal brochures.
- 45 Van mej. dr. L. Kaiser te Amsterdam een aantal brochures, tijdschriftnummers en krantenknipsels betr. dr. P. H. Eykman's Stichting voor Internationalisme. Hierbij bevindt zich, ook een complete serie van de Courier de la Conférence de la Paix, 1907.
- 46 Van den heer J. Havers te 's-Gravenhage een brief van F. Domela Nieuwenhuis en een briefkaart van mevrouw Douwes Dekker, beide aan den

- heer Havers gericht en een oude brochure van B. Reyndorp: In den greep van het barbarisme.
- 47 Van den Gemeentelijken Woningdienst te Amsterdam een 15-tal foto's van Amsterdamsche woningbouw, (door bemiddeling van mej. Simonsz, 's-Gravenhage).
 - 48 Van de Werkgroep van Revolutionaire Arbeiders te Amsterdam een bijna compleet stel hunner krantjes: De Vrije Tribune, Discussie, Spartacus, De Ongeldige Stem, en verder een serie verkiezingspamfletten.
 - 49 Van mevrouw F. Schwimmer te Amsterdam twee dozen met joodsche kranten, aanvullingen op de vroeger door haar afgestane verzamelingen.
 - 50 Van de Landelijke Federatie van Textielarbeiders te Enschede het blad Recht voor Allen 1907—1908 en 1919—1920 en het blad Recht en Vrijheid, 1931—1932.
 - 51 Van den heer M. Hoogeveen te Heerenveen eenige manifesten de groep Kiës betreffend.
 - 52 Van het Tom Mooney Molders Defence Committee te San Francisco een groote verzameling pamfletten, brochures, kranten enz., het geval Tom Mooney betreffend.
 - 53 Van de Nederlandsche Vereeniging van Fabrieksarbeiders een aantal brochures en verslagen van Nederlandsche vakbonden, de Sociale Verzekeringsgids 1933—1937. Tevens een aantal buitenlandsche vakbewegingsbladen.
 - 54 Van den Algemeenen Nederlandschen Metaalbewerdersbond te Amsterdam een curieuze Fransche affiche, de salarissen der Fransche metaalbewerders betreffend, en een groot aantal brochures.
 - 55 Van het Internationaal Verbond van Vakvereeningen te Parijs vier kisten met een groot aantal publicaties van het Internationaal Arbeidsbureau, waaronder vele aanvullingen, en verder een groot aantal kranten, tijdschriften, strooibiljetten, VIIe Annuaire 1937—1938 en het rapport Gewerkschaften, Krisenbekämpfung und Krisenvorbeugung (ook in Engelsch en Fransch).
 - 56 Van het Nederlandsch Syndicalistisch Vakverbond te Amsterdam een aantal Spaansche en Scandinavische bladen en een aantal brochures.
 - 57 Van den heer L. J. Kleyn te Amsterdam belangrijk materiaal, waaronder eenige interessante nationaal-socialistische en anti-fascistische brochures, publicaties van het Internationaal Arbeidsbureau en den Volkenbond, een aantal jaargangen van het Tijdschrift voor Geschiedenis, Mensch en Maatschappij, vele brochures enz.
 - 58 Van het Jozef Pilsudski Instituut te Warschau 46 banden van het tijdschrift Niepodległość en de verzamelde werken van J. Pilsudski in 10 deelen.

- 59 Van mevrouw H. Adrian een serie van de gestencilde uitgaven van De Tribune, Juli 1934.
- 60 Van De Arbeiderspers te Amsterdam een gebonden exemplaar van De proletarische Vrouw, jrg. 1937, en het eerste kwartaal van Het Volk in twee banden.
- 61 Van de Antireligieuze Uitgeverij te Moskou twee boeken en eenige brochures.
- 62 Van den heer P. Bakker te Amsterdam eenig materiaal betreffende Oostenrijk en een Catalaansch volkslied. Tevens twee mappen met karikaturen Aus einem Tagebuch 1914 van A. Hengeler, verschillende oude brochures, twee publicaties tegen de Rexistische beweging in België, een aantal nummers van het blad De Daad, het sociaal-democratisch orgaan voor jongeren, 1920—1921.
- 63 Van de uitgeverij Deutschland te Aalst twee boeken: Staf de Clercq, Inzichten en standpunten; De Fransche Rijnpolitiek en de Vlaamsche zelfstandigheid.
- 64 Van den Algemeenen Nederlandschen Bouwarbeidersbond te Amsterdam een aantal bladen, waaronder Bouwvak 1925—1926, 1930, gebonden.
- 65 Openbare Leeszaal te Amsterdam een groote verzameling bladen, waaronder het tijdschrift Hungarian Quarterly 1937 en begin 1938.
- 66 Uit de nalatenschap van den heer J. Nijman te Hilversum een archiefje betreffende vegetarisme, coöperatie en andere humanitaire bewegingen, verder Almanakken van de Vrije Socialisten-Vereeniging en vele kranten.
- 67 Van den heer B. Luteraan te Amsterdam een aantal boeken, waaronder werken over opvoeding, vele krantennummers en een aantal brieven en circulaires behorende bij het K.A.P.-archief.
- 68 Van de Confederacion de Trabajadores de Mexico een aantal boeken en brochures betreffende de Mexicaansche arbeidersbeweging.
- 69 Van de Independent Labour Party te Londen een aantal congresverslagen, Reports of the annual Conferences 1914, 1916, 1917, 1918, 1923, 1924, 1926, 1927, 1928, Basic resolutions 1936, Resolutions 1937, Resolutions 1938.
- 70 Van de Fransche Communistische Partij de nummers 1 tot 12 van La Brochure Populaire.
- 71 Van den heer I. J. E. de Lange te Amsterdam een aantal anti-fascistische tijdschriften en brochures.
- 72 Van den heer J. C. Hobijn te Amsterdam een aantal P.I.C. berichten en een aantal gestencilde circulaires. Tevens 10 pakken materiaal, bevattende een knipselarchief betreffende het Rijksdagbrand-proces 1933, een groote verzameling manifesten en een aantal tijdschriften, een verzameling

- krantjes enz. betreffende de voorloopers van de tegenwoordige groep Spartacus, en jrg. I—II van Rode Jeugd, orgaan van het Socialistisch Jeugd-Verbond 1932—1933.
- 73 Van den heer F. Harms te 's-Gravenhage een aantal brochures en oude circulaires uit de 90er jaren.
- 74 Van den heer K. Geertsma te Arnhem enkele oude sociaal-democratische programma's en krantjes, eenige oude Nederlandsche brochures, w.o. „Een woord aan de Nederlandsche werklieden van Jan Stucadoor”, 1871.
- 75 Van de N.V. Nederlandsche Gist- en Spiritusfabriek te Delft, De Fabrieksode, 1883, 1901, 1922, 1923 en een aantal losse nummers, bovendien het boek van J. C. van Marken, Uit het fabrieksleven.
- 76 Van de Centrale voor Werkloozenzorg te Utrecht een aantal brochures en strooibiljetten en enkele nummers van hun orgaan.
- 77 Van het Internationaal Christelijk Vakverbond te Utrecht de uitgave Van Montreux tot Parijs, het werk der Internationale Christelijke Vakbeweging.
- 78 Van de Christelijk-Historische Unie te 's-Gravenhage een jaarboekje 1938, enkele brochures en rapporten en een beschrijvingsbrief voor het congres 1938.
- 79 Van de Communistische Partij Nederland te Amsterdam het congresverslag 1938 en drie brochures (redevoeringen op dit congres).
- 80 Van den Algemeenen Nederlandschen Christelijken Ambtenaarsbond te 's-Gravenhage een propagandaboekje.
- 81 Van den heer S. H. Delhaas te Amsterdam de congresverslagen der Sociaal-Democratische Partij (1910—1911), de brochure van D. J. Wijnkoop, De S.D.P., een groot aantal andere brochures en eenige interessante foto's. Tevens een groote verzameling brochures w.o. zeer belangrijke Russische en Amerikaansche, een interessante foto van de verbroedering tusschen de Duitsche en Russische soldaten, 1917—1918, enkele jaargangen van tijdschriften en kranten, w.o. De Kommunist, 1924—1926, gebonden, Bevolking en Bestaan, nr. 1—6, 1927—1928, The International Socialist Review, 1912—1913, De Socialist, jrg. II en III, 1929—1931, gebonden, The Workers Monthly, De Nieuwe Weg, De Fakkels, Class Struggle enz.
- 82 Van den heer Laurence Labadie te Detroit U.S.A. de volgende interessante boekjes: J. A. Labadie, Windows; Labadie, Russian verses; Labadie, Doggerel for the underdog; Tucker, Why I am an anarchist; Tucker, The attitude of anarchism; Labadie, There's always a welcome for you; Labadie, Songs of the spoiled; Labadie, I welcome disorder; The poor devil, a memory of Robert Reitzel; A commercial clearing house; enz.

- 83 Van mevrouw W. Mertens te Parijs een groot aantal jaargangen van tijdschriften, w.o. Nord und Süd, 1927—1930, Wirtschaftskurve der Frankfurter Zeitung, 1929—1932, Luftwacht, 1927—1932, Deutsches Offizierblatt, 1927, Deutscher Offiziersbund, 1930—1931, Militärwochenblatt, 1926—1932, Wissen und Wehr, 1927—1932, Wehr und Waffen, 1931—1932, Heerestechnik, 1927—1932, Deutsche Wehr, 1928—1932, Militärwissenschaftliche Mitteilungen, 1928—1932, Wille und Weg, 1929—1932, verder een verzameling „Reichstagsdrucksachen”, „Reichshaushaltspläne”, enz.
- 84 Van de Sudetendeutsche Partei te Eger een verzameling boeken en brochures, w.o. Pfitzner, Sudetendeutsche Einheitsbewegung; Sudetendeutschum im Kampf; Henlein, Reden und Aufsätze zur völkischen Turnbewegung; Konrad Henlein spricht; Sebekowsky-Neuwirth, Kampf oder Verständigung; Mons, Warum sudetendeutsche Selbstverwaltung? enz.
- 85 Van mevr. G. Schippers-Brouwer te Voorburg een aantal nummers van De Klok en van het Friesch Volksblad.
- 86 Van de Labour Party te Londen het 17th, 18th and 22nd Annual Report, 1918, 1919, 1922.
- 87 Van den heer K. Raloff, Arbejderbevaegelsens Arkiv te Kopenhagen, jaarboeken, congresverslagen en publicaties van de Deensche vakbonden, die het volgende bevatten:
- Protokol for socialdemokratiske Partikongres, 1901, 1903, 1906, 1908, 1910—1913, 1915, 1916, 1923, 1931,
 Beretning fra socialdemokratisk forbund i Danmark aaret 1924—1937,
 Socialdemokratiets Haandbog, 1926/27, 1928/29, 1929/30—1937/38,
 En Redegørelse for Socialdemokratiets Rigsdagsvirksomhed, 1908, 1910/11—1917/18, 1920/21—1923/24, 2 tillæg 1919/20,
 Arbejdernes Oplysnings Forbund (1e—10e aar) 1925/26, 1928/29—1933/34, Oversigt 1927—1931,
 Arbejdsmaendenes Forbund; Tilblivelse og Udvikling 1889—1914, 1890—1915,
 Arbejdsmaendenes Arbog, 1912, 1914, 1916, 1917, 1920, 1921,
 Arbejdsmaendenes Forbund gennem 25 aar, 1897—1922,
 Beretning til de samvirkende Fagforbunds, 1905—1911, 1913—1931, 1933—1937,
 Dans Smede- og Maskinarbejderforbund:
 Protokol 11.—20., 22. Kongres 1908—1929,
 Medlems-, svende-, laeringe- og lønstatistik 1915, 1917—1922, 1924, 125,

- Beretning om virksomheden 1905—1906, 1907, 1908, 1910—1913, 1919—1920,
 Centralorganisationen af metalarbejdere i Danmark:
 Arbejdsløshedskasserne: beretning 1914/15—1916/17, 1920/21—1921/23, 1925/26—1933/35,
 Beretning om virksomheden (1.—23.) 1914/15—1936/37,
 Landarbejderforbundet: Beretning fra 1927 til 1931, Regnskabsoversigter arbejdsløshedskasse 1927—1931,
 Beretning angaaende Internationale Arbejdskonference 1925, 1932, 1934, Indberetning til Socialministeriet. 1933/34—1935/36,
 Kommunalarbejder Forbund 1899—1924,
 Københavns Kommunalkalender 1931, 1932,
 Beretning fra Invalideforsikringsraadet 1931,
 Tobaksarbejderforbunder: Beretning 1924,
 Festskrift for Dansk Slagteriarbejderforbund 1895—1920,
 Een aantal publicaties, w.o. feestgeschriften, soc. dem. partijprogram, Forslag til lov om offemtlig Forsorg, Fremtiden Aarbog 1934, Den faste Voldgiftsrets Kendelser 1920, 1933, Beretning 1930—1933 Københavns Kommunebibliotheker.
- 88 Van den heer J. Last te Amsterdam een verzameling van zijn eigen geschriften, w.o. Russische, Zweedsche en Fransche vertalingen, voorts 2 jaargangen van het tijdschrift Links Richten.
- 89 Van mr. C. H. de Groot te Amsterdam een aantal nummers van La Batalla, 1937.
- 90 Van den heer J. F. Ferwerda te Amsterdam een collectie boeken, w.o. Clayton, Co-operation; Benson, The truth about socialism; Burns, Imperialism; Cahn, Capital to-day; Scott Nearing, Open letters to profiteers; Loria, The economic causes of war; Kirkup, History of socialism; Marx, The 18th Brumaire, enz.
- 91 Het archief van de Arbeiders Jeugd Centrale, afdeling's-Gravenhage (secr. de heer H. Rietstap) bevattende correspondentie en circulaires uit de jaren 1920—1930, verder correspondentie met het hoofdbestuur van 1924—1930 en die betreffende de deelname aan het Internationaal Vredescongres van het I.V.V. te 's-Gravenhage December 1932.
- 92 Van de uitgeverij De Ploeger te Amsterdam een aantal brochures, w.o. van Jef Last, Een antwoord op het geval Jef Last; Jordan, Moderne opvoeding; Bulsing-van Besouw, Kerk van Christus, verbreek Uw rust.
- 93 Van de London Trades Council een aantal brochures, w.o. Short history of the London Trades Council.

- 94 Van Verdinaso te Gent een aantal brochures betreffende de Dietsche beweging.
- 95 Van den heer W. Drees te 's-Gravenhage 2 brochures betreffende de Hogerhuis-zaak.
- 96 Van de United Editorial Ltd. te Londen een aantal boeken en brochures betreffende den Spaanschen burgeroorlog, w.o. *Hispanicus, Foreign intervention in Spain*; Wertheim, *The Lost British policy*; Gwynna and Oliveira, *Controversy on Spain*; Franco's rule, back to the middle ages; Agrarian reform in Spain; Foreign journalists under Franco's terror; het tijdschrift *Spain at war*, nr. 1—5 (April—Aug. 1938), dat wij verder geregeld ontvangen, en eenige affiches.
- 97 Van het R. K. Centraal Bureau voor Onderwijs en Opvoeding te 's-Gravenhage, *Leerlingenschaal en klassebezetting*, 1938.
- 98 Van de Belgische Werkliedenpartij te Brussel twee rollen affiches.
- 99 Van mej. R. Manus te Amsterdam eenige boeken w.o. *Germany and Czechoslovakia*; Englis, *Le socialisme allemand*; Hodza, *La nouvelle situation de l'Europe*; Krofta, *The Germans in the Czechoslovakian republic*; *The nationality question in Czechoslovakia*.
- 100 Van den Nederlandschen Bond van Overheidspersoneel te Amsterdam *Ons Weekblad*, jrg. 1937, gebonden.
- 101 Van de Federatie der Diocesane Bonden van Katholieke Coöperatieve Vereenigingen te Utrecht, *Coöperatief Leven en Streven. Verslag van de werkzaamheden over het jaar 1937*.
- 102 Van den heer E. Ollenhauer te Parijs „*Das Leben und die Arbeit der Sowjetjugend*” (in het Duitsch, Fransch en Engelsch).
- 103 Van den Centralen Bond van Transportarbeiders te Rotterdam een aantal verslagen van vakbonden.
- 104 Van den heer Roodveldt (secretaris der Landelijke Federatie van Bouwvakarbeiders) te Amsterdam: *Protokoll des III. Reichskongresses des Verbandes der Bauarbeiter Deutschlands, 1925, Hamburg*, een archiefje van het *Industrie-Verband für das Baugewerbe, Berlin*, uit de jaren 1929—1930, *Internationaler Bauarbeiter*, jrg. 1923—1924, gebonden. Verder een groot aantal vakbewegings- en politieke bladen, die een aanvulling op onze collectie vormen. Hiervan noemen wij: *Internationale Rundschau der Arbeit*, 1931—1934; *Der Bauprolet* 1931—1932; *Soziale Bauwirtschaft*, 1931; *Der Heiwerker*, 1931—1932; *De Strijdkreet* (Antwerpen), 1931—1933; *Veiligheid*, 1931—1933; *De Vonk*; 1930—1933; *De Arbeider* (Brussel), 1934—1936; *NAS-Bulletin*, 1928—1929; verder stukken de Hooge Raad van Arbeid betreffend, 1930—1934 en een aantal collectieve arbeidscontracten 1918—1919, 1925—1933.

- 105 Van den heer dr. L. Lande te Hilversum een aantal aanvullende nummers voor de jaargangen 1929 en 1930 van de Sotsjalistitcheskij Vjestnik (De socialistische Bode).
- 106 Van mevr. A. Wiik te Helsingfors uit het archief der Finsche Sociaal-democratische Partij de Congresverslagen der Finsche soc. dem. partij uit de jaren 1904—1906, 1909, 1911, 1913, 1917—1919, 1922, 1926, 1930, 1933, 1936, program, statuten en congresbesluiten, rapporten der soc. dem. partij uit de jaren 1905/06, 1906/09, 109/11, 1911/13, 1919, 1919/21, 1922/25, 1925/29, 1929/32, 1933/35, partijstatistiek uit de jaren 1906/20, 1921/24, 1925/28, 1929/31, verder een aantal brochures voor onze Zweedsche en Russische afdeling.
- 107 Van prof. mr. I. B. Cohen te Groningen een circulaire uit het jaar 1901 betreffende de beweging voor Gemeenschappelijk Grondbezet, nr. 5 (Juli 1938) der Mededelingen van het Frederik van Eeden-Genootschap, waarin een artikel met overdruk van deze circulaire, een brochure bevattende het manifest en de beginsel-verklaring van de vereeniging Gemeenschappelijk Grondbezet. Verder de brochure van prof. mr. I. B. Cohen, Oppenheimer's kolonisatie-idee; en die van Frederik van Eeden, Waarvan leven wij?
- 108 Van dr. R. de Waard te Groningen veel oud materiaal o.a. uit de Groninger democratische beweging.
- 109 Van mevr. C. Lodeizen-van Pelt te Amsterdam een aantal gebonden jaargangen van De Dageraad, 1883—1899.
- 110 Van den heer J. J. Roovers te Amsterdam de jaargangen VIII—XVII, 1929—1938, van het Historisch Tijdschrift.
- 111 Van mevr. R. Kuyper te Amsterdam een groot aantal foto's betreffende woningtoestanden, een aantal politieke prenten, portretten enz., alsmede het correspondentie-archief van wijlen prof. R. Kuyper.
- 112 Van de Vereeniging De Savornin Lohman Fonds te 's-Gravenhage: Tijdseinen, stemmen uit christelijk-historische kring, nr. 1—14, en enkele brochures.
- 113 Door bemiddeling van den heer B. Nikolajewsky van den heer M. Guillet te Luney (Frankrijk) een groote hoeveelheid Fransche socialistische en communistische kranten en tijdschriften uit den tijd van 1920—1935; van den heer B. Skomorowsky te Parijs, materiaal betreffende het congres der SFIO te Rouaan 1938.
- 114 Van dr. B. Sapir te Amsterdam een aantal nummers van de Internationale Sozialistische Jugend-Korrespondenz en enkele brochures betreffende internationale socialistische jeugd-beweging.
- 115 Van den Vrijheidsbond te 's-Gravenhage materiaal betreffende het Liberaal-Sociaal Congres te 's-Gravenhage 1938.

- 116 Van het National Labor Committee te New York: Report of the 14th Annual Convention of the National Labor Committee for Palestine.
- 117 Van den heer dr. Z. Topalowitz te Belgrado een aantal brochures van zijn hand.
- 118 Van den Ned. Bond van Arbeiders in het Landbouw-, Tuinbouw- en Zuivelbedrijf het gedenkboek: Hiemstra ten afscheid.
- 119 Van den heer L. Smit te Appingedam een aantal boeken en brochures, waarvan wij noemen: Gronlund, De socialistische maatschappij; Banning, In dienst van het ideaal; Poltzer, De nieuwe staat.
- 120 Van de Federatie van Anarchisten in Nederland het boek van A. L. Constandse, Grondslagen van het anarchisme.
- 121 Door bemiddeling van dr. J. G. van Dillen te Amsterdam het manuscript van de studie van den heer J. Keulen, theol. doct. te Hilversum, Een onderzoek naar den invloed van oeconomische factoren op de Hervorming der 16de eeuw.
- 122 Van het Vlaamsch Secretariaat voor Noord-Nederland te Rotterdam een aantal brochures betreffende de Vlaamsche beweging.
- 123 Van het Orbis-Verlag te Praag een groot aantal nummers uit de serie Quellen und Dokumente (in de Fransche, Duitsche en Engelsche taal) ter aanvulling.
- 124 Van mej. S. C. Meyer te Amsterdam de Agence d'Espagne, jrg. 1937 en 1938, Spaansch Persagentschap, Jan. 1937—Mei 1938.
- 125 Door bemiddeling van den heer A. P. M. Lehning, L'Opinion de la presse. Boek met krantenknipsels over de Colonie communiste anarchiste L'Expérience in België, en een aantal prentbriefkaarten van deze kolonie.
- 126 Van den heer G. van der Gracht te Amsterdam materiaal betreffende den Bond van Revolutionaire Socialisten.
- 127 Van den heer Leo Frenssen te Antwerpen, „De Voorlichter”, nr. 1—9, 1937—1938 en een aantal brochures, manifesten en strooibiljetten betreffende zijn actie.
- 128 Van de Tatgemeinschaft der Schweizer Jugend te Zürich materiaal betr. de jeugdbeweging in Zwitserland.
- 129 Van dr. A. E. Stoop te Leeuwarden door bemiddeling van ds. G. W. Melchers de in de jaren 1918—1938 in de Debating-Club te Leeuwarden verdedigde stellingen.
- 130 Door bemiddeling van den heer B. Nikolajewsky te Parijs van de Carnegie-Stichting te New-York een groot aantal tijdschriften, w.o. wij noemen: L'État moderne, Bulletin périodique, Hochschule und Ausland, L'Europe Centrale, Weltbühne, Le Travailleur (Canada).

- 131 Van ds. L. Bähler te Paterswolde een archief betreffende de dienstweiger-
ing gedurende den oorlogstijd.
- 132 Door bemiddeling van den heer C. Kitsz te Amsterdam ontvingen wij een
archief van de Nederlandsche Federatie van Werklieden in Openbaren
Dienst (na 1933 verboden) uit de jaren 1930—1933.
- 133 De reeds in 1937 toegezonden kisten van den heer Jan van Zutphen
bleken zeer veel brochures en rapporten te bevatten en een groot aantal
Nederlandsche vakbondsverslagen, verder tijdschriften, w.o. Diamant-
bewerker uit Londen, 1898; voorts een zeer bijzondere verzameling
strooibiljetten uit den tijd van 1918 en eenige oude statuten en regle-
menten, o.a. die van het Diamantslijpers Fonds Amsterdam 1846 en
1850.

Van vele andere personen werden nog kleinere schenkingen ontvangen.
Hun namen laten wij hier volgen:

Het Bureau voor Statistiek te Luxemburg, Dr. Martin Domke te Parijs,
J. Neeter te Amsterdam, Dr. B. Sapir te Amsterdam, Het secretariaat van
„The School of Slavonic and East-European Studies” te Londen, H. Boven-
kerk te Amsterdam, Dr. I. Bauer te Amsterdam, P. van Overzee te Amsterdam,
A. J. Pons te Amsterdam, De Vereeniging „Katholieke Actie voor God” te
Heemstede, M. Zwalf te Amsterdam, The Spanisch Embassy te Londen, M.
Nesteroff te Amsterdam, De Federatie van Religieuze Socialisten te 's-Graven-
hage, J. van Loo te Amsterdam, Het Internationaal Arbeidsambt te Ge-
nève, De N.V. Uitgeversmaatschappij van Loghum Slaterus te Arnhem,
L'Office Internationale pour l'enfance te Parijs, De Redactie van de „Frei-
heitskorrespondenz” te Mülhouse, The China Campaign Committee te Londen,
Het Japansche Gezantschap te Londen, De Commissie „Hulp aan Spanje” te
Amsterdam, The American Federation of Labor te Washington, Mevrouw
Zevat te Amsterdam, Het Zweedsche Consulaat te Amsterdam, Jhr. dr. P. J.
van Winter te Amsterdam, Prof. mr. H. R. Hoetink te Amsterdam, Verband
Schweizer Konsumvereine te Basel, S. A. Reitsma te Utrecht, De Afdeeling
Statistiek der gemeente Amsterdam, Het Poolsche Consulaat te Amsterdam,
Het Centraal Bureau der Nederlandsche Vereeniging tot Afschaffing van
Alcoholhoudende Dranken te Utrecht, Prof. mr. dr. N. W. Posthumus te
Amsterdam, Mej. E. Tas te Amsterdam, The American Committee for the
Defence of Leon Trotsky te New York, Het N.V.V. te Amsterdam, Wijlen K.
Kautsky te Weenen, De Centrale Arbeidersopvoeding te Brussel, Bruno
Neuner te Ilford, Essex, Mej. dr. Leonie van Nierop te Amsterdam, Das
Eidgenössische Statistische Amt te Bern, C. Rose te Haarlem, De Joodsche
Perscommissie voor Bijzondere Berichtgeving te Amsterdam, Das Bundes-

amt für Statistik te Weenen, La Société Générale Coöperative te Brussel, G. Creveld te Amsterdam, Het Secretariaat van de Vrijzinnig-Democratische Jongeren-Organisatie te Utrecht, Het Nederlandsch Economisch-Historisch Archief te 's-Gravenhage, De Volkenbond te Genève, Mevrouw M. Dudok van Heel-Hoekstra te Laren, Der Internationale Bund der Privatangestellten te Amsterdam, The International Publishing Co. te Londen, The Council of Action for Peace and Reconstruction te Londen, El Voluntario de la Libertad te Barcelona, De Alg. Ned. Bond van Personeel in Overheidsdienst te Amsterdam, Het Internationaal Solidariteits Fonds te Amsterdam, The Chinese Students Christian Association te New York, Mevrouw Peltenburg te Amsterdam, Die Gruppe Internationaler Kommunisten te Amsterdam, Die Nederlandsche Arbeiders Sportbond te Amsterdam, K. Heinig te Kopenhagen, The International Voluntary Service for Peace te Leeds, De Japansche Ambassade te 's-Gravenhage, Mevrouw W. Kuin-Hartorff te 's-Gravenhage, The International Union for Land Value Taxation and Free Trade te Londen, De Openbare Leeszaal te Rotterdam, The Henry George School of Social Science te New York, Het Kon. Ned. Landbouw Comité te 's-Gravenhage, Ministerio de Trabajo y Asistencia Social te Barcelona, de Universiteitsbibliotheek te Tartu (Estland), Dr. F. van der Wielen te Bakkeveen, De Armenraad (Centraal Bureau voor Maatschappelijk Hulpbetoon) te Amsterdam, De Centrale Bond van Ziekenfondsen te Utrecht, Prof. dr. H. Schachian te Amsterdam, La Légation de la République Tchecoslovaque te 's-Gravenhage.

11. Door „De Centrale” aangekochte collecties, ter beschikking van het Instituut gesteld

Het Bestuur van De Centrale Arbeiders-Levensverzekering verklaarde zich ook dit jaar bereid een krediet voor den aankoop van collecties beschikbaar te stellen. In het daarvoor uitgetrokken bedrag groot f 12.000.—, waren de kosten van het maken der gangkasten begrepen. Buiten dit krediet vielen de twee groote aanwinsten, de Marx-Engels archieven en de verzameling Kashnor, die door „De Centrale” zelf aangekocht werden.

Over de beteekenis van den aankoop dezer twee archieven kunnen wij na het hierboven gezegde kort zijn. Ook de andere door koop verworven collecties waren voor het Instituut van groote waarde.

In het geheel werden de volgende verzamelingen tegen de er onder geplaatste prijzen aangekocht.

A. MARX-ENGELS ARCHIEVEN

Deze omvatten eigenlijk meer dan de naam zegt. In het partij-archief der Socialdemokratische Partei Deutschlands, dat in 1883 opgericht werd, werd

in den loop der jaren een omvangrijk materiaal bijeengebracht, dat op de geschiedenis der socialistische en in het algemeen der arbeidersbeweging betrekking had. Zoo verwierf het in 1895 de nalatenschap van Marx en van Engels, later documenten van de Eerste Internationale, de omvangrijke verzameling van den rijksdagafgevaardigde Julius Motteler („den rooden postmeester”), geschriften uit de nalatenschap van Moses Hess en later van enkele andere vooraanstaande figuren uit de arbeiderswereld. Wat thans verkregen is, zijn grootendeels deze papieren, niet echter het eigenlijke archief der S.P.D. Ook een groot aantal zeldzame gedrukte stukken behooren tot het aangekochte. Volgens een overeenkomst met de eigenaars zijn alle stukken, gedrukte en ongedrukte, tot en met 1918 in den koop begrepen. De handschriftenafdeeling bestaat uit de volgende verzameling:

1. Het archief van Marx en Engels, dat verscheidene duizend bladzijden manuscripten van Marx en Engels bevat, waaronder ook manuscripten van *Das Kapital*, een aantal werkcakiers van Marx en Engels met uittreksels uit doorgelezen boeken en brochures, alsmede eenige duizenden brieven (4400), door de meest uiteenlopende correspondenten aan Marx en Engels gericht. De summiere inhoud van de collectie bestaat onder meer uit het volgende.

a. VAN OF AANGAANDE MARX:

1. *Das Kapital*, II. Buch, *Der Zirkulationsprozess des Kapitals*, Kapitel 1—3.
2. Hss. *Das Kapital*, genummerd IV, V, VI, VII.
3. Hs. *Das Kapital*, II. Buch, 1. Abschnitt.
4. *Das Kapital*, Erläuterungen von Unterabteilungen.
5. *Das Kapital*, III. Buch, der Gesamtprozess der kapitalistischen Produktion, Kapitel 1; *Verwandlung von Mehrwert und Profit*.
6. Idem, *Profit und der Rate des Mehrwerts in Profitrate*.
7. *Das Kapital*, III. Buch.
8. *Das Kapital*, III. Buch.
9. *Das Kapital*, III. Buch, Kapitel 4—6.
10. Idem, *Kapital 7, Revenuen und ihre Quellen*.
11. *Das Kapital*, III. Buch, Einzelausführungen
12. *Das Kapital*, Ausführungen und Berechnungen.
13. *Das Kapital*, Zweites Buch, S. 1—443.
14. *Das Kapital*, (II. Buch) III. Abschnitt: *Die Reproduktion und Zirkulation des gesellschaftlichen Gesamtkapitals*, S. 1—345.

15. Een groot aantal excerpten uit Duitse, Engelse, Franse en Italiaanse economen over uiteenlopende onderwerpen, bevolkingspolitiek, financieuzen, landbouw, landbouwchemie, industrie, geld- en bankwezen, handel en handelsgeschiedenis, economische geschiedenis, sociale vraagstukken, koloniën, handelspolitiek, scheepvaart, spoorwegen, belastingwezen, theoretische economie, chartistenbeweging, Russische vraagstukken, staatsrecht, primitieve geschiedenis, recht, filosofie, Spinoza, cultuurgeschiedenis, Clausewitz, physiologie, wiskunde, chemie, geologie, geschiedenis van Duitsland, Frankrijk, Spanje, Zweden, Poolse kwestie.
16. Voorstudies voor zijn dissertatie.
17. Verhandelingen over vraag en arbeidsloon — arbeidsloon — kapitaalwinst — grondrente — disconto.
18. Inleiding tot Kritik der politischen Oekonomie 1857 (gepubliceerd door Kautsky).
19. Mathematische uiteenzettingen over Mehrwertrate en Profitrate (1875).
20. Voorstudies voor Das Kapital (1859).
21. Brief van K. Marx aan zijn vader (15 blz.), 10-XI-1837.
22. Brief van Marx' vader aan Marx, 1-XII-1857.
23. Brieven van Marx aan Engels, 895 stuks, 1847—1883.
24. Brief van Marx aan W. Bracke, met Randglossen zum Programm der deutschen Sozialdemokratie (1875).
25. Brieven van Marx aan verschillende personen (22), en brieven van verschillende personen aan Marx.
26. Brieven van Otto Meissner aan Marx.
27. Brieven der ouders aan K. Marx.
28. Brieven van Von Westphalen aan Marx en Engels.
29. Brieven van Jenny Marx aan Marx (4).
30. Brief van Jenny Marx aan Engels.
31. Brieven van Jenny Marx.
32. Brieven van Eleanor Marx.
33. Een groot aantal opstellen over diverse onderwerpen van de hand van Marx tusschen 1845—± 1867.
34. Der Ritter zum edelmütigen Bewusstsein.
35. Voorstudie tot Das Kapital, hfdst. Vom Kapital, blz. 1—64.
36. Persoonlijke stukken (o.a. promotiebul, testament van de moeder van Marx, huwelijk enz.).

b. VAN EN AANGAANDE ENGELS:

37. Beschouwingen over de gevolgen van het gepubliceerde Kommunistische Manifest.
38. Notities voor Marx' Kapital.
39. Notities voor Boek III van Das Kapital en voor Das Elend der Philosophie.
40. Een groot aantal beschouwingen over diverse onderwerpen, 1845—1895.
41. Uittreksels uit economische werken.
42. Concepten uit de jaren 1850/69 tot 1870/95.
43. Uittreksels uit werken over het Iersche vraagstuk, natuurphilosophie enz.
44. Concepten van brieven aan dr. Kritschewsky.
45. Militaire studiën.
46. Dühringiana.
47. Brieven van Engels aan Marx, 647 stuks, 1844—1883.
48. Copieën van brieven van Engels aan Marx (30).
49. Brieven van Engels (4) o.a. aan Kautsky (1891), Turati enz.
50. Idem, concepten, 1870—1890.
51. Brieven van Bebel aan Engels, nos. 1—195.
52. Brieven van Engels aan Bebel, nos. 1—93.
53. Brieven van Lafargue, R. Meyer o.a. aan Engels.
54. Brieven van Engels aan Becker (36), Bernstein (4), Cuno (9), W. Bracke (4), V. Adler (2), aan Freiligrath, Hess, Hirsch, Jung (2), Kautsky, Komm. Arbeiter Bildungsverein, Lange, Loria, Morgan, Nieuwenhuis, Plekhanow, H. Schlüter (42), Schönlank, Vaillant, W. Wolff, verschillende krantenredacties enz.
55. Taalstudiën.
56. Studiën tot de kritiek der evangeliën.
57. Over Feuerbach.
58. Documenten en brieven over het Duitsche en Hongaarsche vluchtelingencomité te Londen, 1850.
59. Programmewurf für ein deutsch-französisches Journal (niet gedrukt).
60. Persoonlijke papieren, hotelrekeningen enz.

c. AANGAANDE MARX EN ENGELS TEZAMEN:

61. Een groot aantal bescheiden betreffende den Algemeenen Raad der Eerste Internationale.
62. Register met protocollen van den General Council of the I.W.A. (Eerste Internationale) 1872.

63. Statuten der Eerste Internationale 1866 (handschrift van Marx).
64. Schrijven van den Algemeenen Raad der Internationale van 9 Maart 1869 aan het Centraal Bureau der Alliance Internationale.
65. Origineel hs. van Marx over de overbrenging van den Algemeenen Raad der Internationale van Londen naar New York. (Den Haag, 6 Sept. 1872).
66. Statuten der Société Universelle des Communistes Révolutionnaires.

Behalve de hier genoemde stukken, die den grondslag van nieuwe studies over Marx' en Engels' opvattingen kunnen vormen, bevinden zich nog tal van andere papieren van uiteenlopend belang in dit archief.

2. De nalatenschap van Hermann Jung, een der secretarissen der Eerste Internationale (I.A.A.). Het grootste gedeelte hiervan bestaat uit de briefwisseling met betrekking tot de Internationale. Tot deze verzameling behooren ook drie registers van de protocollen van den Algemeenen Raad der Internationale voor de jaren 1864—66 en 1869—72, de protocollen der Londensche conferentie der I.A.A. en ander materiaal.
3. De nalatenschap van Moses Hess.
4. De nalatenschap van J. Ph. Becker.
5. De nalatenschap van J. Motteler.
6. De nalatenschap van Jos. Weydemeyer.
7. De nalatenschap van Hermann Schlüter.
8. De nalatenschap van Eduard Bernstein.
9. De nalatenschap van G. von Vollmar.

Bovendien bevinden zich in deze verzameling min of meer fragmentarische groepen van documenten, die uit verschillende andere nalatenschappen afkomstig zijn (Aug. Bebel, W. Liebknecht, W. Bracke, Ad. Braun, W. Wolff, K. Hirsch, J. Dietz enz.).

Tezamen bevat het geheel niet minder dan ongeveer 100.000 archiefstukken.

10. Afzonderlijk moeten nog de protocollen van de vergaderingen van den Rat der Volksbeauftragten gedurende 1918—1919 vermeld worden, die tot nu toe in de litteratuur slechts door eenige verwijzingen in het boek van prof. A. Rosenberg, *Geschichte der deutschen Republik*, bekend zijn.
11. Wat de gedrukte stukken betreft, behooren tot de collectie zeldzame oude uitgaven, die op de vroegste geschiedenis der Duitsche arbeidersbeweging betrekking hebben. Hiervan zijn te noemen: *Der Geächtete*, uitgegeven door J. Venedey (1834—1835), *Rheinische Zeitung*, Keulen

- (1842—43), Gesellschaftsspiegel, uitgegeven door M. Hess (1845—46), Deutsches Bürgerbuch, uitgegeven door Puttmann (1845—46), Prometheus, uitgegeven door Puttmann (1846), Deutsche Brüsseler Zeitung (1847—48), Deutsche Arbeiter Zeitung, Berlijn (1848), Das Volk (1848), Neue Rheinische Zeitung, Keulen (1848—49), The Democratic Review, by G. J. Harvey, Londen, (1849—50), Notes to the people, by E. Jones, Londen (1851), Das Volk, Londen (1859—60), Arbeiter-Union, New York (1868—69) enz.
12. Een uitgebreide verzameling prenten en portretten vormt een onderdeel van deze verzameling.
 13. Eveneens behoort hiertoe een serie der oudere jaargangen van de Vorwärts tot en met 1918.
f 72.000.—.

B. DE COLLECTIE KASHNOR

De verzameling Kashnor, die zoo goed als uitsluitend uit werken die op de sociale en economische geschiedenis van Engeland betrekking hebben, samengesteld is, telt meer dan 12.000 deelen, die door een uiterst zorgvuldige keus bijeengebracht zijn. Er bevinden zich zeer zeldzame werken onder, waarvan sommige zelfs niet in het British Museum aangetroffen worden. Ook het uiterlijk der boeken is goed verzorgd, daar ongeveer de helft ervan, boeken zoowel als brochures, in leer is gebonden. Het grootste deel der collectie bestaat uit publicaties, die liggen op het gebied der democratische, sociale en radicale opvattingen en bewegingen in Engeland, Schotland, en Ierland, tusschen de jaren 1600 en 1860. Daarnevens zijn een aantal werken, vooral eerste en zeldzame drukken, aanwezig die zich met politieke en economische vraagstukken bezighouden.

Onder de economische werken kunnen genoemd worden: Wilson, A discourse upon usurye (1572); Malynes, The maintenance of free trade (1622), Misselden, Free Trade (1622) en Parker, Free Trade (1648). In een bijzonder belangrijk register zijn een aantal pamfletten gebonden, die de plannen van Chamberlen en Briscoe voor de stichting van „land banks” op het eind der zeventiende eeuw bevatten. In de sociaal-historische groep in de verzameling is de zeventiende eeuw door een verzameling pamfletten vertegenwoordigd die met de beweging der Levellers in verband staan, een christelijk-communistische beweging die onder aanvoering van Lilburne en Winstanley in het midden der eeuw tegen Cromwell oppositie voerden. Hierin bevinden zich o.a. acht publicaties van Winstanley, die alle uiterst zeldzaam zijn. De meest zeldzame hiervan is wel diens New Law of Righteousness (1649), waarvan slechts één exemplaar in Engeland bekend is, in de

bibliotheek van Jesus College, te Cambridge. Uit de achttiende eeuw zijn in deze afdeeling te vermelden Ogilvie's Right of property in land (1786), een boek waaraan de meeste agrarische hervormers hun argumenten hebben ontleend, verder talrijke publicaties over de armen en de armen-wetgeving, alsmede geschriften van radicale schrijvers. Onder hen zijn te noemen Wilkes, Cartwright, Horne Tooke, Thelwall en Thomas Paine en de publicaties van en over de London Corresponding Society, zooals The Moral and Political Magazine of the London Corresponding Society (1796—97) en The Reports of the Committee of Secrecy of the House of Commons in the papers belonging to the Society for Constitutional Information and the London Corresponding Society.

Een serie van processen tegen arbeiders die tusschen 1792 en 1867 aan radicale en sociale bewegingen deelnamen (Labour Trials), zijn insgelijks van groote waarde. Hierin vindt men de beweging der bekende „Luddites” (verzet tegen machines) weerspiegeld, voorts de processen aangespannen o.a. tegen Hardy, Horne Tooke, Hunt en O'Connor.

De negentiende eeuw is door een groote reeks van werken van op den voorgrond tredende leiders en denkers vertegenwoordigd. Hiertoe behoort datgene wat geschreven is door Godwin, Hodgskin, William Thompson, Hall, Gray en andere vroege socialisten en vooral Robert Owen. De serie Oweniana bevat niet alleen de talrijke pamfletten van Owen, maar ook periodieken uit de Owenistische beweging, zooals de Economist (1821), The Free Enquirer (1829—31), Crisis (1832—34), The New Moral World (1834—42), Owen's Journal (1851—52) en The Rational Review (1853). Twee merkwaardige handschriften, die tot heden niet gepubliceerd zijn, behooren ook tot deze collectie: The Minute Books of the Board of Directors of the National Community Friendly Society (1838—39) en de notulen van den Central Board of the Universal Community Society of Rational Religionists (1840—45). Van Spence is zijn bekende periodiek Pig's Meat for the Swinish Multitude aanwezig, voorts bevat de collectie de publicaties van Carpenter, Chalmers, Cobbett, Cooper, Hone, E. Jones, Lovett, Kingsley (o.a. diens Tracts for the Fustian Jackets and Smock frocks), Robert Dale Owen, Roebuck en anderen. Ook de pers is, als belangrijke bron voor de sociale geschiedenis, goed vertegenwoordigd; in het bijzonder vallen de periodieken uit den tijd der Chartistische beweging op. In chronologische volgorde vermelden wij hiervan: The Freeholder, 1769; The Senator, 1790; The Patriot, 1792—93; The Constitutional Magazine, 1793; The Oeconomist, 1798; Cobbett's Political Register, 1802—1835; The Eye of Reason, 1807; The Reformers Register, 1817; Sherwin's Political Register, 1817—19; The Register for the first Section of the Society of Adherents to divine revelations

at Orbiston in Lancashire, 1825—26; Bristol Job Nott, 1831—33; The Loyal Reformers Gazette, 1831—36; The Moral Reformer, 1831—33; The Gazette of the Exchange Bazaars, 1832; Chambers Historical Newspaper, 1832; The Labourers Friend, 1832—35; The Gauntlet, 1833; The Shepherd, 1834—38; The New Age, 1834—44; Roebuck Pamphlets of the People, 1835; The Portfolio (Urquehart), 1836—44; The Chartist Circular, 1839—42; Fleet Papers (Oastler), 1841; The Chartist Leader, 1841—42; The League, 1844—48; The Reasoner (Holyoake), 1846—1861; The People's Press (Shirrep), 1847—48; The Labourers Friend, 1847—47; The British Controversialist, 1850; Coopers Journal, 1850; The Champion, 1850—51; Working Men's Friend, 1850—51; The Political Examiner, 1853; Free Press Serials, 1854; Philantropist, 1855; The London Investigator (Cooper), 1855—59; The Pathfinder, 1859—61; The Cooperator, 1861; Free Press (Urquehart), 1861—65; The Workingman, 1866.

£ 7000.

C. COLLECTIE OTTO LANG, ZÜRICH

Deze verzameling van den bekenden Zwitserschen rechter Lang bevat belangrijke gegevens over de arbeidersbeweging in Zwitserland.

f 942.05.

D. COLLECTIE HOTZ, MARSEILLE

Een groot aantal zeldzame anarchistica, die een aanvulling vormen op de verzameling Nettleau, bevinden zich in deze verzameling. In het bijzonder zijn de kranten belangrijk.

f 1.029.47.

E. COLLECTIE KARAGULIAN

Voortgegaan werd met uit deze interessante bibliotheek waardevolle sociologische werken aan te koopen.

f 315.62.

F. BIBLIOTHEEK WIJLEN PROF. STERN, ZÜRICH

De aankoop van deze bibliotheek werd reeds in het verslag over 1937 voorloopig aangekondigd. Op de beteekenis der verzameling werken over den Boerenoorlog in Duitschland en Duitsch-Zwitserland kan hier speciaal gewezen worden, daar deze door haar uitgebreidheid reeds thans de aandacht der geleerden trekt. De werken over de Hervorming en over Cromwell en de series buitenlandsche en Zwitsersche historische tijdschriften verhoogden de waarde van deze bibliotheek.

f 3.135.90.

G. COLLECTIE H. STEIN

Deze kleine verzameling bevat een aantal werken op het gebied der Duitse arbeidersbeweging.

f 65.45.

H. VERZAMELING VREDESBEWEGING (OSSIETSKY)

Verkregen werden de dossiers, die de correspondentie inzake nu wijlen Ossietsky bevatten.

f 301.80.

I. COLLECTIE KRAMER, NEW YORK

Een groot gedeelte hiervan wordt door de ongeveer 500 publicaties gevormd, die op de oudere Amerikaansche communistische kolonies in de negentiende eeuw betrekking hebben. De verzameling is van groote waarde en om haar eigen beteekenis en als aanvulling van de Amerikaansche afdeling. Er bevinden zich zeldzame algemeene werken over de Amerikaansche communities in, literatuur over de Shakers, het zeldzame periodiek New Harmony (Owen), over de Icarian Communities (Cabet), Putney, Oneida en Wallington Communities (Noyes), Bethel en Aurora Communities, Brook farm Community, de Amana en de Topolobampo Communities.

Het geheel kan als een uiterst belangrijke aanvulling van onze bibliotheek beschouwd worden, te meer daar geschriften aangaande de Amerikaansche sociale bewegingen uiterst zelden te koop worden aangeboden.

f 5.584.93.

J. COLLECTIE BERNSTEIN

Een groote verzameling Fransch materiaal, op de sociale geschiedenis van Frankrijk betrekking hebbend, werd aangekocht. Zij bevat verordeningen aangaande werkstakingen in de achttiende eeuw, gildenregelingen, Saint-Simonisme, Cabet, 1848, Commune enz.

f 1.315.60.

K. COLLECTIE HERZEN

Dit archief bevat gegevens over het familieleven van Alexander Herzen, zijn betrekkingen tot bevriende buitenlanders (brieven van V. Hugo, Proudhon, Edgar Quinet, Louis Blanc, Orsini, Mazzini, Garibaldi, Carlyle enz.) en over zijn vriendschap met Ogarev. Bovendien veel portretten, autogrammen (Gogol, Bakunin enz.) en gedrukt materiaal. Het geheel vormt een der weinige in het buitenland aanwezige verzamelingen over Herzen.

f 366.75.

L. COLLECTIE ADÈLE SCHREIBER

Uit de ons toegezonden omvangrijke verzameling boeken van Adèle Schreiber werd een keuze gedaan, waardoor een aantal grootere en kleinere werken op het gebied der vrouwenbeweging verkregen werd, die bij het Instituut of bij het I.A.V. ontbraken.

f 332.64.

M. COLLECTIE GUESDE

In Parijs bevond zich bij een der bloedverwanten van Jules Guesde een groote collectie van aan hem gerichte brieven met belangwekkende details omtrent de Fransche arbeidersbeweging. Deze collectie is door ons aangekocht, omdat zij een belangrijke aanvulling vormt op het archief Guesde, dat bij ons Filiaal te Parijs in depôt is gegeven.

f 256.90.

N. COLLECTIE STEVENS

Deze verzameling bevat een groot aantal zeldzame Engelsche geschriften uit de laatste helft der achttiende en uit de negentiende eeuw, die zich in de collectie Kashnor goed laten invoegen.

f 374.02.

12. In bruikleen of in bewaring gegeven verzamelingen

Het zijn in 1938 vooral de internationale verhoudingen geweest, die ons een groot aantal verzamelingen in bruikleen of in bewaring deden ontvangen. De betrokken eigenaars werden hierdoor dikwijls van een groote zorg bevrijd, terwijl onzerzijds in de meeste gevallen de overtuiging bestond dat het ontvangen materiaal anders onherroepelijk verloren zou zijn gegaan.

Een gedeelte van de collecties werd in bruikleen gegeven met de vrijheid ze ten dienste van het wetenschappelijk onderzoek te gebruiken, het overige werd in depôt ontvangen.

Een belangrijke aanwinst was het omvangrijke archief van F. van der Goes, dat onder de voorwaarde van spoedige ordening aangenomen is. Het bevat behalve een uitgebreid knipsel-archief een verzameling pamfletten en strooibiljetten op Nederlandsch sociaal politiek gebied.

Een tweede verzameling die in bewaring gegeven werd, was die van het Nationaal Arbeids-Secretariaat. Het is te betreuren, dat veel van het oudere gedeelte hiervan verloren is gegaan. Wat ontvangen werd, loopt tot het jaar 1930.

Verder werden verkregen het archief van den Internationalen Anti-Milita-

ristischen Bond (I.A.M.B.), alsmede dat van de Internationale Anti-Militaristische Vereeniging (I.A.M.V.), het omvangrijke archief van de Landelijke Federatie van Bouwvakarbeiders in Nederland (7 kisten), archiefstukken van de Revolutionair-Socialistische Partij, het archief van het Plaatselijk Arbeids-Secretariaat „Zaanstreek”, 1934—1937, en het archief der afdeling Delft der S.D.A.P.

Op het einde van het jaar werden nog twee groote verzamelingen door het Instituut aangenomen. De eerste bevatte het archief en de bibliotheek van de Sociaal-Revolutionaire Partij in Rusland (S.R.P.) (12 kisten), de tweede de omvangrijke archieven en bibliotheek van Kautsky (58 kisten). De laatste werd ons slechts in depôt gegeven, de eerste daarentegen zal voor wetenschappelijk onderzoek opengesteld worden. Een overeenkomst daarover zal gesloten worden.

De heer J. Last te Amsterdam gaf ons een gesloten kistje in bewaring, waarin zich zijn correspondentie uit Spanje bevindt, benevens stukken van zijn reizen door China en Rusland. Van den heer W. H. Blumenstock te Haarlem ontvingen wij de Frankfurter Zeitung 1922—33 in bruikleen, de Karlsruher Zeitung 1921—23 en eenige andere publicaties.

13. Ruilverkeer met andere instellingen

Wij gingen door, ons Bulletin aan een groot aantal organisaties in ruil voor ontvangen geschriften toe te zenden. De Review daarentegen werd slechts aan enkele wetenschappelijke organen toegezonden, waardoor wij hun publicaties als tegenpraestatie ontvingen.

Ruilverkeer met de Library of the London School of Economics and Politics vond ook dit jaar plaats.

14. De Wetenschappelijke Kabinetten

Nederlandsch-Engelsch Kabinet

De werkzaamheden in het Nederlandsch-Engelsche Kabinet waren gedurende het jaar 1938 nagenoeg geheel gericht op de ordening van de collectie-Kashnor, die in Januari ontvangen werd. Nadat door het plaatsen van kasten op de gangen ruimte verkregen was, werden de boeken en tijdschriften, die inmiddels systematisch geordend waren, geleidelijk in de groepeerings van het kabinet ondergebracht. De veelzijdigheid der verzameling noopte op sommige punten tot herziening dezer groepeerings. Hierna werd de ordening der minstens 10.000 brochures, die deze collectie over de sociale geschiedenis van de jaren 1700—1850 bevat, ter hand genomen. Een grove ordening is sedert eenigen tijd voltooid; aan een tweede, fijnere ordening, die tevens gepaard gaat met het nauwkeurig systematiseren der ver-

zameling, wordt nog steeds regelmatig gewerkt. Ook deze brochureverzameling blijkt bij de ordening van groote waarde te zijn; zij bevat zeer kostbare exemplaren. Het plaatsen der brochures in de groepeerings van het Engelsche kabinet wacht op den aanbouw van kasten: momenteel heeft het Nederlandsch-Engelsche kabinet geen ruimte meer.

Naast deze werkzaamheden werden in Amerika gekochte en over Amerika handelende collecties systematisch gegroepeerd, terwijl bovendien de steeds wassende toevloed van Nederlandsche brochures verwerkt en voorloopig toegankelijk gemaakt moest worden.

Op wetenschappelijk gebied hield dr. Rüter zich in de eerste plaats bezig met de bewerking van zijn artikel voor de Review over de Nederlandsche arbeidersbeweging in de jaren 1876 tot 1886. Het vinden van een belangrijk aantal officieele, tot nu toe nooit gebruikte documenten, maakte het gewenscht, de aanvankelijke conceptie van dit artikel, waarvan reeds in het Jaarverslag over 1937 melding werd gemaakt, ten eenenmale te wijzigen en in 1938 slechts een eerste deel te publiceeren; genoemde documenten zullen in het tweede deel worden verwerkt. Daarnaast voerde hij de redactioneele correspondentie en droeg hij zorg voor den druk van de Review en de artikelen in het Bulletin, terwijl hij tot het eind van het jaar met dr. Ketner samenwerkte aan de redactie der bibliographie. Om een beter inzicht te verkrijgen in de mogelijkheden van publicaties op het gebied der Engelsche sociale geschiedenis, werd een correspondentie onderhouden met Engelsche geleerden.

Tenslotte zij nog vermeld, dat deze medewerker in dit jaar nasporingen begonnen is naar archieven van bekende figuren uit de sociale bewegingen in Nederland op het eind der negentiende eeuw, in het bijzonder van de groep rond de Vragen des Tijds. Voorloopig strekte dit onderzoek zich uit tot figuren als mr. A. Kerdijk, prof. mr. B. H. Pekelharing, mr. J. D. Veegens, J. C. van Marken, B. H. Heldt, dr. J. M. Smit, dr. H. C. Muller, dr. H. Frowein. Reeds stelde mevr. Schepel-Kerdijk ons in staat een aantal waardevolle brieven uit haar familiearchief, aan haar vader gericht door prof. mr. J. F. Buys, prof. mr. H. P. G. Quack, R. van Zinderen Bakker, mr. P. J. Troelstra, F. Domela Nieuwenhuis, prof. N. G. Pierson, mr. A. F. de Savornin Lohman, mr. S. van Houten, W. H. Vliegen, C. W. Janssen, mr. E. Fokker, mr. P. G. van Tienhoven e.a., te fotocopieeren. Andere toezeggingen werden reeds verkregen; de nasporingen zullen bovendien nog worden voortgezet en uitgebreid.

Duitsch Kabinet

De belangrijkste gebeurtenis was de voltooiing van de catalogiseering. Met het nummeren van de boeken werd begonnen. Zoodra dit werk gereed is, kan de auteurs-catalogus van deze afdeling, naar reeds is megedeeld, in de studiezaal ter beschikking van de bezoekers gesteld worden.

Intusschen heeft dr. Stein de in het voorjaar van 1936 vastgestelde voorloopige indeeling van het materiaal met talrijke ondergroepen aangevuld. Deze systematische onderverdeeling der hoofdgroepen, die uit den aard der zaak veel tijd vorderde, heeft het oorspronkelijke schema van den systematischen catalogus der Duitsche afdeling op vele punten in belangrijke mate verbeterd. Inlichtingen over aanwezige literatuur op verschillend gebied van de sociale geschiedenis werden voortdurend verstrekt. Het wetenschappelijk advies van den medewerker werd in talrijke gevallen gevraagd, o.a. door buitenlanders, die het Instituut ter bestudeering van bepaalde vraagstukken uit de sociale geschiedenis bezocht hebben.

Voor ieder nummer van het Bulletin heeft de medewerker een vijftigtal boeken besproken. Hij hield zich verder bezig met het verzamelen van materiaal voor de aan hem opgedragen wetenschappelijke onderzoeken. Evenals in het jaar 1937 vertoefde hij eenigen tijd in België, om het daar in 1936 begonnen bronnenonderzoek in verschillende archieven voort te zetten.

Nadere bestudeering van de tot nu verzamelde gegevens maakte het gewenscht, enkele archieven in Brussel nog eens aan een nader onderzoek te onderwerpen. Naast belangrijke dossiers over de leiders der sociale beweging werd ook een verzameling van 300 foto's gevonden. Behalve de centrale archieven te Brussel werden bovendien archieven, die zich in de omgeving van deze stad bevinden, onderzocht. Het aantal fotocopieën, dat tot nu toe 2010 bedroeg, werd tot 2557 verhoogd.

De Directeur droeg dr. Stein op hem in het werkcomité van het nieuw opgerichte Algemeen Nederlandsche Archief voor Taal en andere Uitingsbewegingen te vertegenwoordigen. Deze commissie kwam in het laatst van 1938 herhaalde malen bijeen om het verzamelen van gramfoonplaten te organiseren. In het bijzonder zal daarbij aandacht geschonken worden aan de gramfoonplaat als sociaal-historische bron.

Fransch Kabinet

In den loop van het jaar kwam de algemeene systematische ordening van de Fransche afdeling gereed. Enkele der hoofdgroepen — met name de zeer uitgebreide collectie der Fransche Revolutie en die van het Fransch socialisme — werden systematisch onderverdeeld. De duizenden brochures werden

naar tijdvakken, voorloopig alphabetisch, gerangschikt. Een zeer bijzondere aanwinst was de groote collectie van uiterst zeldzame werken van Sylvain Maréchal.

Een gedeelte der Fransche politieke geschiedenis kon wegens plaatsgebrek niet in het kabinet worden geplaatst en bevindt zich op een andere plaats in het huis, evenals de Spaansche en Italiaansche afdeelingen, die beide in den loop van het jaar, voorloopig alphabetisch, werden geordend. De anarchistische afdeeling werd systematisch onderverdeeld. De bibliotheken Ramus en Wintsch werden uitgezocht en ingevoegd.

De Fransche periodieken tusschen 1830 en 1880 werden alphabetisch binnen bepaalde tijdvakken gerangschikt. De collectie van de bladen der Tweede Republiek (1848—1852) bestaat alleen reeds uit 840 titels.

De studie van den heer Müller Lehning over de „Internationale Associatie” voor de Review nam nog veel tijd in beslag. Daarnaast werd voor ieder Bulletin een aantal werken besproken, regelmatig bibliographieën en catalogi voor aanvragen van recensie-exemplaren en adviezen aan den Directeur doorgezien. Een voor de Review bestemd manuscript, een bibliographie van en over Georges Sorel, werd omgewerkt en voor den druk gereed gemaakt. Herhaaldelijk werden, ook schriftelijk, adviezen verstrekt, terwijl verschillende bezoekers van tijd tot tijd geruimen tijd in het kabinet doorbrachten om de literatuur ter plaatse te raadplegen.

Russisch Kabinet

De boekenvoorraad in dit kabinet is zeer toegenomen. De afdeeling bezit een tamelijk groote, zij het nog niet volledige, verzameling van de voor Rusland typische periodieke publicaties, z.g. „dikke” tijdschriften, die een belangrijke bron voor historische onderzoekingen vormen. Zoo zijn bijv. de tijdschriften Vestnik Evropy (De Europeesche Bode) 1866—1903, Russkaya Mysl (De Russische Gedachte) 1880—1903, Delo (De Zaak) 1874—1887 aanwezig. Het tijdschrift Russkoye Bogatstvo (De Russische Rijkdom) is door de jaargangen 1896—1902 vertegenwoordigd.

De verzameling Russische sociale denkers en auteurs werd uitgebreid, daaronder ook die welke voor de richting van het z.g. Narodnitschestvo representatief zijn. Het kabinet bezit verzamelde werken van Belinski, Tschernyshevsky, Dobrolubov, Mikhaylovsky en enkele werken van V. V. Kotscharovsky, Kabliz e.a.

De Herzen-literatuur is vermeerderd door de verwerving van een reeks publicaties van Herzen, Ogarev en van anderen, die in de jaren 50 en 60 door Herzen uitgegeven werden.

De moderne sociaal-historische literatuur is toegenomen door de aanschaffing van de verzamelde werken van G. Plekhanov, welke verzameling echter leemten vertoont, en van de eerste, tweede en derde Russische edities van de verzamelde werken van Lenin. Voorts zijn hierbij de Materialen tot de karakteristiek van onze Economische Ontwikkeling (Materialy k kharakteristike naschego khoziaystvennogo razvitio) te noemen, een door de censuur in 1895 vernietigd verzamelwerk, dat bijdragen van Lenin, Plekhanov, Protrissoff, Struve, enz. bevat, verder een in 1870 verschenen brochure van Bakunin, Nauka i nashchnoe revolutionnoe delo (De wetenschap en de actueele revolutionaire zaak), een in 1879 verschenen pamflet der Narodnaya Volia over den mislukten aanslag op Alexander II, het eveneens in 1879 verschenen Programma der Volkspartij (Programma Narodnoy Partii), en de Izvestia Vremennogo Revolutionnogo Komiteta... Kronstadta (Het blad van de opstandelingen in Kronstadt), nrs. 3—10 van 5—12 Maart 1921 en drie nummers van de in Engeland in 1920 gedrukte, vervalschte Pravda.

In den loop van het jaar werd voortgegaan met het systematisch ordenen der bibliotheek van het kabinet. Geordend zijn thans de literatuur over de vakbeweging, de sociale politiek, het vijf-jaren-plan en de landbouw, verder de brochures in de onderafdeelingen Komintern, sociaal-democratische partij, sociaal-revolutionaire partij, anarchisten, algemeene in het buitenland vóór 1917 verschenen brochures en Sovjetica. Ook de in het Russische Kabinet opgenomen Poolsche afdeeling is reeds geordend.

In het begin van het jaar werd met de ordening van het vroeger verworven archief van Paul Axelrod begonnen. Diens briefwisseling werd systematisch gerangschikt, een kort excerpt van den inhoud der brieven vervaardigd en een lijst van de 367 correspondenten van Axelrod opgesteld.

Voor de Review schreef dr. Sapir een uitvoerige studie over A. Liberman, waarbij hem als bron het tot heden niet gepubliceerde materiaal uit het vroeger door ons aangekochte archief Smirnov diende. Voor het Bulletin werden door hem voor elke aflevering telkens ongeveer 40 boeken besproken.

Daar het Instituut zich bij den aankoop van het archief Smirnov verbonden heeft het belangrijkste hiervan uit te geven, werd den wetenschappelijken medewerker opgedragen zich in het bijzonder met de voorbereiding hiervan bezig te houden. De voor publicatie bestemde brieven zijn reeds uitgezocht en grootendeels gecopieerd. Daarnaast werden de vele duizenden geschreven stukken, die dit archief bevat, bestudeerd, teneinde gegevens voor de annotatie en de inleiding te verkrijgen. Een en ander kostte veel tijd.

Een aantal inlichtingen werd aan bezoekers en ook naar buiten gegeven.

15. Publicaties

De International Review for Social History

Het derde deel der Review kon juist voor het einde van het jaar verschijnen. Drie onzer medewerkers, de heeren Müller Lehning, Rüter en Sapir werkten er aan mee met uitvoerige en gedocumenteerde studies, terwijl ook prof. G. Mayer een bijdrage zond.

De inhoud der Review bestaat uit de volgende bijdragen:

W. H. Marwick M. A., The beginnings of the Scottish working class movement in the nineteenth century;

Boris Sapir, Liberman et le socialisme russe;

Gustav Mayer, Zum Verständnis der politischen Aktion Lassalles;

Dr. A. J. C. Rüter, Hoofdtrekken der Nederlandsche arbeidersbeweging in de jaren 1876—1886. I. De periode 1876—1883;

A. Müller Lehning, The International Association 1855—1859. A contribution to the preliminary history of the First International;

J. F. Normano, Social utopias in American literature;

Maurice Dommange, Sylvain Maréchal, précurseur du calendrier révolutionnaire;

Dr. Herbert Schwarz, Kriminalität und Konjunktur. Eine kausalstatistische Untersuchung über die deutsche Vermögenskriminalität 1882—1936;

F. L. Carsten, Der Bauernkrieg in Ostpreussen 1525;

B. Nikolajewsky, Deux billets inédits de Marx et d'Engels;

Michel Bernstein, Notice bibliographique sur quelques ouvrages de l'époque de la Révolution Française;

Georges Bourgin, Notes bibliographiques sur l'histoire sociale de la France 1937—1938;

Richard Hammond, Some recent books on English social history.

Het ligt in de bedoeling het bibliografisch apparaat van de Review nog verder uit te breiden.

Een aantal bijdragen voor het vierde deel werd reeds ontvangen.

16. Bulletin

Regelmatig werden door dr. F. Ketner, wien de zorg voor het Bulletin was opgedragen, de nieuw verschenen boeken, voor zoover deze voor het Instituut geschikt konden worden geacht, bij de uitgevers ter recensie aangevraagd. Hoewel het aantal boeken dat op deze wijze toegezonden werd, bevredigend was, dient opgemerkt te worden, dat een aantal belangrijke Engelsche uitgevers in gebreke bleef aan ons verzoek te voldoen.

De ter bespreking gezonden werken werden evenals vorige jaren regel-

matig op beknopte wijze in het Bulletin aangekondigd. Hiervan werd ongeveer twee derden door den heer Ketner besproken, de overige door de verschillende wetenschappelijke medewerkers.

De productie van sociaal-historische werken bleek ook in 1938 weer zeer groot te zijn. Vandaar dat het aantal besproken werken bijna gelijk was aan dat van 1937, n.l. 927 tegen 925. Aflevering I bevatte 352, aflevering II 271, en aflevering III 304 aankondigingen.

Voor den jaargang 1937 werd een register op de auteursnamen samengesteld.

17. Publicatie over de geschiedenis der Arbeidersbeweging

De onderzoekingen, die voor deze publicatie noodig zijn, werden in verschillende archieven voortgezet. Zooveel mogelijk werd rekening gehouden met de wenschelijkheid om een eerste deel dezer publicatie spoedig het licht te doen zien.

Te Londen heeft prof. G. Mayer hiervoor zeer omvangrijke werkzaamheden verricht. Hij heeft de geheele Engelsche arbeiderspers voor de periode 1864—69 doorgezien en ze met de reeds aanwezige gegevens vergeleken. Bovendien heeft hij nog verschillende andere publicaties en archiefstukken doorgewerkt, o.a. een zeer uitgebreid materiaal dienstig voor het samenstellen van de biografieën der leidende persoonlijkheden in de arbeidersbeweging tusschen 1860 en 1875. Dit betrof voornamelijk de Engelsche arbeidersleiders, wat bijzonder belangrijk is, daar de levensbijzonderheden van de Engelschen het minst bekend zijn.

Het aantal uit Engeland ontvangen fotocopieën bedroeg 105.

In Zwitserland werd in de eerste plaats een groot aantal kranten uit de jaren 1860—75 doorgewerkt. Van de belangrijkste artikelen werden fotocopieën vervaardigd. Voorts werden van een aantal kranten, waarvan in het Instituut exemplaren ontbreken, de ontbrekende nummers gefotocopieerd. Zoo zijn thans alle lacunes in Felleisen, Voix de l'Avenir, l'Internationale, l'Egalité, Diogène, Arbeiter-Zeitung (Glarus) gefotocopieerd. Slechts met één krant is dit niet geschied, de Feuille d'Avis de Chaux-de-Fonds, onder de redactie van P. Coullery.

In verschillende Zwitsersche archieven werden de onderzoekingen voortgezet, in het bijzonder ook in eenige particuliere archieven.

In het geheel werden uit Zwitserland ontvangen:

Fotocopieën	Copieën
aantal bladzijden	aantal bladzijden
540	417

Het is helaas niet gelukt in dit jaar het onderzoek in Polen voort te zetten, wegens gebrek aan tijd van onzen medewerker daar te lande.

In Italië werden enkele kranten doorgezien en de fotocopy van den Atto dei Fratellenza der Italiaansche arbeiders-organisatie in 1864 verkregen.

In België werden, zooals hierboven reeds vermeld is, evenals het vorige jaar verschillende archieven door onzen wetenschappelijken medewerker dr. H. Stein weer systematisch onderzocht. Ditmaal was Brussel weer aan de beurt. Het resultaat was 547 fotocopyeën.

Een voorloopig onderzoek werd in de Vereenigde Staten ingesteld, waar voor ons doel belangrijke bibliotheken en archiefverzamelingen in New York, Washington, Madison enz. doorgezien werden. Het is gelukt, vast te stellen, waar zich belangrijke archieven als dat van den Communisten Club te New York, bevinden. Ook weten wij nu, waar zich de belangrijkste Amerikaansche kranten in Duitsche, Engelsche en Fransche taal, die voor de geschiedenis der arbeidersbeweging van zeer groot belang zijn, bevinden. Deze resultaten kunnen het uitgangspunt voor het systematisch fotocopyeeren van Amerikaansche documenten zijn.

In Frankrijk bleef het werk dit jaar tot Parijs beperkt. Ditmaal was het archief der Préfecture de la Police aan de beurt. Veel interessant materiaal werd daar gevonden. Documenten, die voor de geschiedenis der arbeidersbeweging in Frankrijk, België, Engeland, Nederland, Zwitserland enz. van beteekenis zijn, bleken aanwezig te zijn. De belangrijkste documenten werden gefotocopyeerd. Daarnaevens werden veel foto's uit het archief Blanqui (Granger) overgenomen.

In het geheel werd in Frankrijk het volgende aantal verkregen:

	Fotocopyeën aantal bladzijden	Copyeën aantal bladzijden
uit archief Granger	1.600	
verschillende documenten	117	
uit Politie-archief		1.405
andere documenten		137
	<hr/> 1.717	<hr/> 1.542

On het eind van 1937 waren reeds 5.342 bladzijden fotocopyeën en 542 bladzijden copyeën, of tezamen 5.884 bladzijden afschriften in het bezit van het Instituut. Ditmaal werden hieraan 2.909 bladzijden fotocopyeën en 1.959 bladzijden copyeën, of tezamen 4.868 bladzijden afschriften toegevoegd. De geheele verzameling fotocopyeën bedroeg dus op het eind van 1938 8.251 bladzijden, die der copyeën 2.501 bladzijden, of tezamen 10.752 bladzijden afschriften.

Wanneer wij thans het voorbereidende werk, dat gedurende drie jaar onder leiding van B. Nikolajewsky voor onze groote publicatie is verricht, overzien, dan kunnen wij vaststellen, dat deze arbeid binnenkort zijn vruchten zal kunnen afwerpen. Niet alleen is veel materiaal voor de publicatie bijeengebracht, maar ook de commentaren en annotatiën, die telkens aanvullend onderzoek in verschillende landen noodig maakten, zijn grootendeels gereed.

In den loop van het onderzoek is gebleken, dat het archiefmateriaal veel uitgebreider is dan bij den eersten opzet werd aangenomen. In het bijzonder is het Noord-Amerikaansche materiaal zeer omvangrijk. Tweeërlei zal dan ook noodig zijn: 1) voor het geheele werk zal een nieuw arbeidsplan moeten worden opgemaakt en 2) een algemeene redactie met een commissie van advies naast zich zal moeten worden aangewezen.

Over deze beide punten zal het Bestuur zich nader beraden.

18. Internationaal Archief voor de Vrouwenbeweging (I.A.V.)

Met deze stichting werd een nauw contact onderhouden. Tal van boeken, die de geschiedenis der vrouwenbeweging betroffen en door ons verkregen waren, werden, met den stempel van het Instituut voorzien, bij het I.A.V. ondergebracht. De Directie ontving geregeld uitnodigingen tot het bijwonen van bijeenkomsten, die het I.A.V. organiseerde, waarvan een enkelen keer gebruik kon worden gemaakt.

19. Nederlandsch Economisch-Historisch Archief

De verhouding met het N.E.H.A. bleef als steeds aangenaam. Over en weer werden werken in bruikleen gegeven, die beter bij de andere partij op hun plaats waren.

20. Centraal Vredesbureau

De overeenkomst, die in den loop van het jaar met het Centraal Vredesbureau tot stand kwam, heeft een groote hoeveelheid oudere werken op het gebied der vredesbeweging aan het Instituut doen toekomen, die van goede kwaliteit zijn.

21. Commission pour l'histoire des mouvements sociaux

Deze commissie, die onder voorzitterschap van prof. Halvdan Koht einde Augustus te Zürich als sub-commissie van de Commission Internationale des Sciences Historiques bijeenkwam, besloot ons Instituut te verzoeken de International Review for Social History als haar officieel orgaan te mogen

gebruiken. Dit komt er dus op neer, dat de notulen der verschillende commissie-vergaderingen alsmede eventueele besluiten van het bestuur in onze Review voortaan gepubliceerd zullen worden. Wij hebben het verzoek gaarne ingewilligd.

22. Onderzoek naar sociaal-historische verzamelingen in Nederland

Wegens het belang der zaak hebben wij gemeend opnieuw pogingen te moeten aanwenden belangrijke bescheiden of verzamelingen hier te lande op te sporen. Daartoe was zelfs gedurende eenige weken een daartoe geschikt persoon tegen een bezoldiging aangesteld. De resultaten zijn niet ongunstig geweest. Onze bibliothecaresse vond interessant materiaal in het Noorden van ons land (zie hiervóór, blz. 34, punt 108 en blz. 36, punt 131). en aan dr. Rüter is het gelukt een aantal brieven van op sociaal gebied vooraanstaande personen te mogen doen fotocopieeren (zie hiervóór, blz. 48). De oogst van de aangestelde functionaresse was buitengewoon rijk (zie hiervoor, blz. 21, punt 4).

23. Nationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis te Brussel

In Maart 1938 brachten eenige heeren van het bestuur van het te Brussel op te richten instituut, waaronder de directeur, prof. dr. Vercauteren, een bezoek aan ons Instituut, teneinde inlichtingen omtrent onze organisatie en werkwijze te verkrijgen. Bij deze besprekingen bleek, dat het Brusselsche Instituut zich zal beperken tot het samenbrengen van een bibliotheek en archiefverzameling, die alleen op België betrekking zullen hebben. Een uitgesproken verschil met den opzet van ons Instituut vormt het plan der Belgische heeren, ook economisch-historische geschriften te verzamelen. Kort daarop is het instituut te Brussel zijn werk begonnen. Een vriendschappelijke samenwerking bestaat tusschen beide instellingen, die zich, naar wij hopen, ook in de toekomst zal handhaven. Reeds mochten wij enkele oudere zeldzame tijdschriften, die een onzer medewerkers voor zijn werk noodig had, van onze Brusselsche collega te leen ontvangen.

24. Dr. Max Nettlau

Dr. Nettlau, van wiens aanwezigheid op het Instituut hierboven reeds melding is gemaakt, hield zich o.a. ten bate van het Instituut bezig met het samenvoegen en uitzoeken van de in de tachtiger jaren der vorige eeuw verscheurde brieven en documenten van de Socialist League te Londen. Het gelukte hem hieruit belangrijke stukken bijeen te voegen en aldus te redden:

o.a. brieven van Eleanor Marx-Aveling, Edward Aveling, Friedrich Engels (7 Dec. 1886), F. Lessner, E. Belfort Bax, F. A. Sorge, Andreas Scheu (in ons vorig jaarverslag onder no. 12 vermeld), K. Kautsky, S. Stepniak, S. Tichormiroff e.a. Bij deze verzameling werden o.a. ook kasboekjes, brievenboeken e.d. gevonden. Het resultaat is, dat een belangwekkend archief van de Socialist League is samengesteld.

25. Allgemeiner Jüdischer Arbeiter Bund

Tot zijn spijt ziet het Bestuur zich genoodzaakt te spreken over het niet nakomen van de overeenkomst met den Allgemeinen Jüdischen Arbeiter Bund in December 1935 gesloten. Nadat de koopsom reeds geheel betaald was en archiefstukken door den Bund geleverd waren, bleek ons, dat men ons niet het geheele archief dezer organisatie had toegezonden. Hoewel wij tegen dit vergrijp tegen de goede trouw opkwamen en ons gedurende bijna twee jaar tot verschillende instanties van den Bund hebben gewend, zijn onze pogingen tot heden vergeefs geweest. Uiteraard was contrôle of alles geleverd was, voor ons Bestuur onmogelijk. Een vertrouwensman van den Bund deelde ons echter op ons beklag in een brief van 23 November 1936 mee, dat: „Infolge misslicher Umstände ich zu meinem Bedauern auch heute noch nicht in der Lage (bin), Ihnen ausführlich — auf jeden Punkt — zu antworten. Dies wird nächstens geschehen. Unterdessen habe ich von der russ. Abtlg. einige weitere N.N. (Nummern) schon herausgesucht. Ich habe eine Kiste für Sie bereitgestellt u(nd) Sie werden nach einiger Zeit eine Ergänzung erhalten. Aber, wie gesagt, werde noch ausführlich schreiben”. Den hierin beloofden brief hebben wij inderdaad ontvangen, maar de betreffende kist nog steeds niet. Wij zijn benieuwd of na dit openbare beklag ons de stukken waarop wij recht hebben, nog toegezonden zullen worden.

26. Filiaal te Parijs

De opening van het Filiaal in 1937 heeft ons werk te Parijs meer bekend gemaakt. Dit kwam tot uiting in vermeerderd bezoek en in het toenemen van het werk van onzen directeur, B. Nikolajewsky, ten behoeve van het publiek.

In de samenstelling der archieven, die zich in het Filiaal bevinden, zijn in den loop van 1938 aanzienlijke wijzigingen gekomen. Een groot gedeelte van het oudste deel van het partij-archief der Deutsche sociaal-democratische partij werd van Parijs naar Amsterdam overgebracht. Dit betrof de archieven van J. Ph. Becker, Ed. Bernstein, M. Hess, Jos. Weydemeyer, H. Schlüter en G. von Vollmar, verder de groote verzameling brieven, aan Marx, Engels en anderen gericht (4400 stuks), een en ander in ons jaarverslag 1937 blz. 30/31 beschreven. Met toestemming van het bestuur van genoemde partij

werd bovendien het archief van den Berlijnschen Arbeiter- und Soldatenrat 1918—20 naar Amsterdam overgebracht.

Van andere collecties werden alle geschreven stukken uit de verzameling Descaves (Louise Michel, André Léo enz.), alsmede de uit het archief Turati vervaardigde fotocopiëën naar Amsterdam verzonden.

Als aanwinsten kon het Filiaal boeken:

1. De door het Instituut aangekochte verzameling brieven van Jules Guesde, hiervóór reeds op blz. 37 vermeld.

2. Het geheele archief van Jules Guesde, dat krachtens een overeenkomst met het bestuur der Fransche Socialistische Partij door de executeurs-testamentair aan het Filiaal in depôt werd gegeven. Dit archief bestaat uit een omvangrijke collectie kranten, die door Guesde geredigeerd werden, knipsels van alle krantenartikelen van Guesde (ingebonden in een tiental deelen), brochures en tijdschriften, alsmede een groote verzameling brieven aan Guesde en andere documenten.

3. Het archief van het Centrum der vrije (sociaal-democratische) vakverenigingen in Oostenrijk 1934—38.

4. Het archief der Parijsche groep der Russische Partij der Sociaal-Revolutionairen.

5. Het archief van Etienne Cabet en zijn schoonzoon Beluze, dat aan het Filiaal in depôt gegeven werd.

Er bevinden zich derhalve thans de volgende archieffondsen in het Filiaal:

A. *Eigendom van het Instituut:*

1. Nalatenschap van Jul. Motteler	17 kartons
2. Nalatenschap van H. Jung	2 „
3. Documentenverzameling der Eerste Internationale	6 „
4. Feldpostbrieven (Partij-archief S.D.P.)	1 „
5. Kleine fondsen (Partij-archief S.D.P.) Ad. Braun e.a.	1 „
6. Varia (Partij-archief S.D.P.)	1 „
7. Brieven Jules Guesde	1 „
8. Verzameling L. Descaves	3 „
9. Foto's en copiëën uit Weenen (München)	3 „
10. Foto's en copieën uit Zwitserland	2 „
11. Foto's en copieën uit Lyon—Marseille	2 „
12. Foto's en copieën over de geschiedenis der Eerste Internationale	1 „
13. Copieën uit het archief der Préfecture de Police	1 „
14. Foto's uit het archief Granger	1 „

42 kartons

B. *Ter bewaring in het Filiaal:*

1. Nalatenschap Jules Guesde	ca. 30 kartons
2. Nalatenschap Cabet-Beluze	3 „
4. Archief der Parijsche groep der P.S.R.	28 pakketten
3. Archief der Oostenrijksche vakverenigingen	7 „
5. Verzameling B. Nikolajewsky	112 kartons
	<hr/>
	194 kartons en
	28 pakketten

In de bibliotheek zijn geen groote wijzigingen gebracht. Het aan het Instituut toebehoorende deel der bibliotheek is verdubbeld, wat te danken is aan het zenden van duplicaten uit Amsterdam en door schenkingen van verschillende vrienden van het Filiaal. Hieronder zijn te noemen Modigliani, J. Prudhommeaux, Stolz, G. Bourgin, A. Dunois, B. Skomorowsky, Fröhlich, Souvarine, A. Bracke, M. Guillet, Th. Dan, P. Miljoukof. S. Schwarz, e.a.

Van de leeszaal van het Filiaal werd op de dagen dat deze geopend was, druk gebruik gemaakt. Door 115 verschillende personen werd zij bezocht, te weten door 27 Franschen, 26 Duitschers, 34 Russen, 6 Amerikanen, 3 Engelschen, 6 Polen, 4 Scandinaviërs, 3 Italianen, 2 Hongaren, 1 Spanjaard, 1 Nederlander en door 2 wier nationaliteit onbekend bleef. De meeste der bezoekers waren schrijvers en journalisten, voorts studenten der Sorbonne of van andere instellingen van hooger onderwijs te Parijs, die materiaal voor hun dissertaties zochten, en wetenschappelijke personen.

De leeszaal was tweemaal 's weeks op Dinsdag en Vrijdags van één tot zes uur 's avonds gedurende tien maanden geopend. Zij was in Augustus en de eerste helft van September wegens vacantie gesloten, bovendien in de laatste helft van September wegens den gespannen internationalen toestand.

Het aantal bezoeken over de twaalf maanden van December 1937 tot en met November 1938 was als volgt: 32-39-33-39-33-40-41-28-23-57-50. Uit deze cijfers is een stijgend bezoek af te leiden.

Uit het Instituut te Amsterdam heeft het Filiaal alleen die werken geleend, die in geen enkele Parijsche bibliotheek te vinden waren. Op deze wijze zijn 43 boeken uit Amsterdam gekomen. Daartegenover heeft het Filiaal ca. 100 boeken voor den arbeid te Amsterdam ter beschikking gesteld.

De Directeur van het Filiaal was op de dagen dat de leeszaal geopend was, steeds aanwezig. Tal van inlichtingen verstrekke hij aan de bezoekers. Buitendien keurde hij de verschillende aanbiedingen, die hem gedaan werden, en adviseerde daarover de Directie te Amsterdam. Aldus werden verschillende archieven door tusschenkomst van het Filiaal aangekocht.

Het uitgebreide archief van Granger over Blanqui, buiten Parijs opgesteld,

werd door den directeur doorgezien en naar aanleiding van dit onderzoek werden ongeveer 1500 fotocopieën vervaardigd.

De voornaamste werkzaamheid van den directeur was de leiding van de groote publicatie over de arbeidersbeweging. Behalve dat hij eigen onderzoekingen daarvoor te Parijs instelde, voerde hij een uitgebreide correspondentie met medewerkers in England, Polen, België, Italië en de Vereenigde Staten, teneinde inlichtingen te verkrijgen of instructies te geven over de te vervaardigen fotocopieën.

De omvang dezer correspondentie, alleen in het belang van deze publicatie gevoerd, kan uit de volgende cijfers blijken.

	Uitgegaan Parijs	Ingekomen Parijs
Naar Amsterdam (verschillende medewerkers van het Instituut)	319	236
Zwitserland	34	54
Prof. Mayer, Londen	53	59
O. Mänchen, U.S.A.	13	19
Polen	17	12
België	10	12
Praag	21	25
Italië	5	6
Totaal	427	423

Een groot deel van den tijd van den directeur werd en wordt door deze correspondentie in beslag genomen, die wegens haar wetenschappelijk karakter dikwijls uitvoerige uiteenzettingen noodig maakt.

Een Comité d'Amis de la Filiale de l'Institut zal naar wij vertrouwen thans spoedig opgericht worden.

27. Prof. Gustav Mayer te Londen

Prof. Mayer wijdde zijn volle aandacht aan twee onderwerpen. In de eerste plaats stelde hij in het British Museum talrijke onderzoekingen naar sociaal-historische gegevens in, die hem door onze medewerkers of door den directeur van het Filiaal te Parijs ten behoeve van hun wetenschappelijk werk gevraagd werden. Onder meer werd door hem een zoo volledig mogelijke lijst van alle op den voorgrond tredende leden der Eerste Internationale met hun levensomstandigheden samengesteld. Dit alles eischte zeer minutieus detailwerk. Dikwijls moesten vele honderden bladzijden van kranten doorgezien worden om een enkele gebeurtenis vast te stellen. Bovendien gaven de kranten hierover in veel gevallen niet voldoende inlichtingen; het was dan noodig ook in archieven van vakvereenigingen een onderzoek in te stellen.

Het voorbereidende werk voor een publicatie over de arbeidersbeweging in Engeland, aan prof. Mayer opgedragen als onderdeel van onze groote publicatie, legde op zijn overigen tijd beslag. De moeilijkheid voor hem is bronnen bijeen te brengen over de politieke werkzaamheid der arbeiders in een tijd, waarin de Engelsche arbeidersbeweging hoofdzakelijk haar aandacht op het gebied der vakbeweging en der coöperatieve beweging gericht had. Voor zoover dit thans te beoordeelen is, was de politieke belangstelling der arbeiders op drie punten gevestigd: ten eerste waren er, als erfenis van de Chartisten overgenomen, de bemoeiingen om het kiesrecht te verkrijgen, ten tweede de belangstelling van de arbeiders voor den Amerikaanschen burgeroorlog en de politieke verwickelingen op het Europeesche vasteland en in de derde plaats het partij kiezen ten opzichte van het streven naar internationale samenwerking, zooals dat in de Eerste Internationale tot uiting kwam. Hiervoor moeten talloze kranten doorgezien, en brochures, manifesten, biografieën enz. geraadpleegd worden en moeten vooral de ongebruikte geschreven bronnen opgespoord worden. Vooral dit laatste blijkt bijzonder moeilijk te zijn. Eenig materiaal van dezen aard werd bij een systematisch onderzoek der bibliotheken en archieven te Manchester gevonden. Daar de Engelsche arbeidersbeweging in geenen deele gecentraliseerd was, zal het noodig zijn, aan enkele belangrijke arbeiders-centra een bezoek te brengen, nadat eerst het materiaal te Londen geheel doorgewerkt is. Het werk van prof. Mayer werd in belangrijke mate vergemakkelijkt door de welwillendheid van de London School of Economics and Political Science, die een werkkamer voor hem beschikbaar stelde.

Voor het eerstvolgende deel der Review heeft prof. Mayer ons een bijdrage toegezegd over de internationale vredesconferentie te Stockholm in 1917, waarover hij waardevolle gegevens bezit.

28. Het werk in de Vereenigde Staten

Nadat dr O. Mänchen, die in de vorige jaren reeds in Weensche archieven belangrijke onderzoeking voor ons gedaan heeft, zich in de Vereenigde Staten gevestigd had, bood hij het Instituut aan, in 1938 daar dergelijke onderzoekingen voor ons in verschillende archieven te doen. Het Bestuur heeft dit voorstel gaarne aangenomen, te meer daar het in 1938 buiten bezwaar van de schatkist van het Instituut kon geschieden. Het werk van dr. Mänchen is buitengewoon vruchtdragend geweest. In het kort komen de resultaten van zijn onderzoek hierop neer, dat wij thans de overtuiging hebben, dat onze groote publicatie niet zonder kennis van het materiaal in Amerika tot stand kan komen. Uit de door hem samengestelde overzichten

van hetgeen uit Amerikaansche collecties en Amerikaansche kranten gefotocopieerd moet worden, blijkt dat vele honderden fotocopieën vervaardigd zullen moeten worden.

29. Slotbeschouwing

De groote vlucht, die de arbeid van het Internationaal Instituut in het verstreken jaar heeft genomen, de belangrijke en kostbare verzamelingen, die de boekerij en de archieven van het Instituut hebben verrijkt, getuigen alle van de medewerking, die van De Centrale Arbeiders-Levensverzekering mocht worden ontvangen. De breede opvatting, welke het Bestuur van deze instelling ten aanzien van het werk van het Instituut toont, stemt ons Bestuur tot groote dankbaarheid. Het mogelijk te maken een instelling op te bouwen die zich tot doel stelt, op ruime schaal voor anderen materiaal bijeen te brengen dat voor wetenschappelijk onderzoek van groote beteekenis kan zijn, is sociale dienst in den besten zin des woords. /ia

Het Bestuur vermeldt hier met groote waardeering de toewijding, waarmee bibliothecaresse, wetenschappelijke medewerkers en overige beambten hun taak vervulden.

BEGROOTING 1939 (A)

	Begrooting 1939	Rekening 1938
I. Aankopen bibliotheek:		
Oude boeken	f 1.200.—	f 4.124.07
Nieuwe boeken	„ 700.—	„ —
Tijdschriften	„ 600.—	„ 733.66
Bibliografie	„ 200.—	„ 171.07
Kranten	„ 200.—	„ 341.67
Statistische publicaties	„ 150.—	„ 11.16
Derde termijn aanschaffingskosten ineens	„ 1.700.—	„ —
	f 4.750.—	f 5.381.63
II. <i>Internationaal Archief Vrouwenbeweging</i>	„ 600.—	„ 600.50
III. <i>Vredeshuis</i>	„ 300.—	„ 300.25
IV. <i>Bindwerk</i>	„ 800.—	„ 777.49
V. <i>Reiskosten, taxi's enz.</i>	„ 2.000.—	„ 1.886.38½
VI. Uitgaven Personeel:		
A. Algemeen:		
Directie	f 6.000.—	„ 2.500.00
Centrale Afdeling	„ 1.700.—	„ 1.500.00
Administratrice	„ 2.000.—	„ 1.800.00
Typiste	„ 800.—	„ 634.54
Telefoniste	„ 400.—	„ 370.35
	„ 10.900.—	f 6.804.89
B. Bibliotheek:		
Bibliotheecaresse	f 2.700.—	„ 2.503.06
Assistente studiezaal	„ 1.400.—	„ 1.141.30
Assistent krantenzaal	„ 1.500.—	„ 1.237.39
2e Assistent bibliotheek	„ 1.000.—	„ — 1)
Twee beambten	„ 2.100.—	„ — 2)
	„ 8.700.—	f 4.881.75
C. Catalogiseering:		
Assistente 1e klasse	f 2.000.—	„ 1.800.00
Assistente	„ 1.100.—	„ — 3)
Twee intellectueele werklouzen	„ 750.—	„ 1.686.90
Mogelijke uitbreiding voor extra catalogiseering	„ 1.000.—	„ 714.53
	„ 4.850.—	f 4.201.43
	<i>Transporteeren:</i> f 32.900.—	

1) In 1938 post „Werkloozen, hiervan twee intellectueelen”.

2) In 1938 post „15% voor twee administratieve krachten”.

3) Zie jaarverslag over 1937, blz. 39.

	Begrooting 1939	Rekening 1938
	<i>Transport: f 32.900.—</i>	
D. Publicaties:		
Dr. Stein ($\frac{5}{6}$ salaris)	f 1.900.—	„ 1.750.00
Dr. Rüter	„ 2.900.—	„ 2.702.95
Müller Lehning	„ 2.300.—	„ 2.102.85
Dr. Sapir ($\frac{1}{2}$ salaris)	„ 1.000.—	„ 600.—
Dr. Ketner	„ 1.800.—	„ 1.067.58
Nikolajewsky ($\frac{1}{4}$ salaris)	„ 500.—	„ 501.21
	<hr/>	<hr/>
	„ 10.400.—	f 8.724.59
E. Tewerkstelling werkloozen:		
2 Administratieve krachten	f 650.—	—
Zakgeld voor 5 jongelui	„ 525.—	„ 405.00
	<hr/>	<hr/>
	„ 1.175.—	f 405.00
F. Voorzorgsmaatregelen personeel		
Sociale Verzekering id.	„ 2.180.—	„ 1.541.66
Vacantietoelagen	„ 500.—	„ 700.73
	„ 60.—	—
	<hr/>	<hr/>
	„ 2.740.—	„ 2.242.39
VII. Publicaties:		
International Review	f 2.000.—	„ 2.328.55
Bulletin	„ 1.700.—	„ 1.974.37
Honoraria Review	„ 600.—	„ 878.91
Vertaalkosten Bulletin	„ 600.—	„ 575.90
Copieerkosten	„ p.m.	„ 2.10
Administratiekosten (porti)	„ 250.—	„ 100.10
Overdrukken	„ 100.—	„ 280.—
Jaarverslagen	„ 250.—	„ 246.74
	<hr/>	<hr/>
	„ 5.500.—	„ 6.386.67
VIII. Posten in het buitenland:		
Post te Parijs	f 725.—	„ 732.10
Post te Praag	„ 760.—	„ 792.69
Post te Barcelona	„ —	„ 40.45
	<hr/>	<hr/>
	„ 1.485.—	„ 1.565.24
	<i>Transporteeren: f 54.200.—</i>	

	Begrooting 1939	Rekening 1938
<i>Transport: f 54.200.—</i>		
<i>IX. Exploitatie-kosten gebouw Amsterdam:</i>		
a. Vuur f	1.000.—	„ 936.60
b. Licht „	250.—	„ 261.10
c. Schoonmaaksters „	780.—	„ 624.—
d. Bediende „	725.—	„ 676.—
e. Linnenhuur „	130.—	„ 82.95
f. Onderhoud schrijfmachines „	130.—	„ 132.—
g. Glazenwasscher „	110.—	„ 95.70
h. Waterleiding „	70.—	„ 42.80
i. Telefoon „	600.—	„ 730.47
j. Huishouding „	600.—	„ 674.59½
k. Bureaukosten „	600.—	„ 1.467.36
l. Porti „	600.—	„ —
m. Drukwerk „	100.—	„ 67.40
n. Assurantie „	650.—	„ 471.49
o. Belastingen „	100.—	„ 41.70
p. Onderhoud „	400.—	„ 787.63
q. Bewaking „	920.—	„ 913.—
r. Huur kelder „	300.—	„ —
	„ 8.065.—	„ 8.004.79½

X. Exploitatie-kosten filiaal Parijs:

a. Vuur f	200.—
b. Licht „	110.—
c. Gas „	35.—
d. Schoonmaakster „	175.—
e. Onderhoud schrijfmachines „	12.—
f. Onderhoud „	25.—
g. Telefoon „	150.—
h. Assurantie „	100.—
i. Bureaukosten „	125.—
j. Porti „	105.—
k. Concierge „	25.—
l. Huur „	750.—
m. Charges huis „	100.—
n. Vracht „	75.—
o. Binden „	100.—
p. Inrichting „	—
q. Huishouding „	25.—
r. Métro-geld „	20.—
s. Belastingen „	200.—
t. Onvoorzien „	75.—
	f 2.407.—

Hiervan de helft voor deze rekening . . . f 1.203.50 f 1.125.59

Transporteeren: f 63.468.50

	Begrooting 1939	Rekening 1938
	<i>Transport: f 63.468.50</i>	
XI. <i>Vracht</i>	800.—	715.80
XII. <i>Lidmaatschappen</i>	200.—	200.20
XIII. <i>Onkosten Vergaderingen en Bezoek</i>	300.—	327.67½
XIV. <i>Onvoorzien</i>	1.201.50	631.07½
	<u>f 65.970.—</u>	<u>f 55.163.35</u>
XV. <i>Extra-kosten coll. Kautsky te Parijs (huur, kasten, licht)</i>	f 925.—	
	<u>f 66.895.—</u>	

BEGROOTING 1939 (B)

	Begrooting 1939	Rekening 1938
I. Salarissen:		
Nikolajewsky ($\frac{3}{4}$ gedeelte)	f 1.500.—	f 1.503.63
Wet. assistente te Parijs	„ 1.540.—	„ 1.444.80
Medewerker in Zwitserland	„ 850.—	„ 724.26
Dr. Sapir ($\frac{1}{2}$ gedeelte)	„ 1.000.—	„ 1.200.—
Prof. G. Mayer te Londen	„ 2.600.—	„ 2.596.75
Assistente te Londen	„ 1.500.—	„ 815.78
Dr. Stein (2 maanden)	„ 400.—	„ 350.—
Medewerker Vereenigde Staten	„ p.m.	—
	<hr/>	<hr/>
	f 9.390.—	f 8.635.22
II. Fotokopieën:		
Uit: Amerika (300), België (200), Engeland (300), Parijs (600), Zwitserland (200)	„ 1.600.—	„ 1.736.63
III. Publicaties:		
Groote publicatie:		
Drukkosten 1e deel (begin)	f 200.—	„ 200.—
Vertaalkosten	„ 300.—	„ 187.45
Copieerkosten	„ 100.—	„ 185.66
Halve exploitatie-kosten filiaal Parijs	„ 1.203.50	„ 1.125.58
	<hr/>	<hr/>
	„ 1.803.50	f 1.698.69
IV. Andere publicaties:		
Archiefonderzoek Parijs (Comm. Hist. Mouv. Soc.)	f 200.—	—
Copieerkosten	„ 100.—	„ 400.—
	<hr/>	<hr/>
	„ 300.—	f 400.—
V. Andere Uitgaven:		
Onkosten te Londen:		
Schrijfmachine, porti en schrijf- behoeften	f 200.—	„ 257.08
Mémoires verzamelen	„ p.m.	„ —
Onkosten Vereenigde Staten	„ 300.—	—
	<hr/>	<hr/>
	„ 500.—	f 257.08
VI. Reiskosten:		
Nikolajewsky, Dr. Stein (1 maand), Prof. Mayer, directeur en bibliothecaresse	„ 600.—	„ 869.09
VII. Onvoorzien		
	„ 356.50	„ 301.87
	<hr/>	<hr/>
Totaal:	f 14.550.—	f 13.898.58

BEGROOTING 1939 (C)

OVERZICHT DER IN 1939 AAN TE KOOPEN COLLECTIES

Toegestaan krediet voor 1939	f	12.000.—
Hiervan besteed voor inrichting:		
Kasten kelder	f	456.70
Kasten Instituut	„	300.—
Bendervoet	„	350.—
	„	1.106.70
	f	10.893.30
Deze som moet verminderd worden met:		
Het nadeelig saldo 1938.	f	762.82
Het niet verrekende bedrag in 1937.	„	3.500.—
Coll. R.S.P., Tschernoff	„	1.200.—
	f	5.462.82
	f	5.430.48

Tot den aankoop van de volgende
collecties werd besloten

a. Van der Goes	f	164.40
b. Abel	„	180.76
c. Rappoport	„	904.40
d. Struve	„	300.45
e. L. Mayer	„	432.17
f. Hertz	„	366.65
g. Albrecht	„	100.—
h. Pecqueur	„	800.40
i. S. Maréchal	„	501.55
j. Berndl	„	250.80
k. Fröhlich	„	150.85
l. Madol	„	392.01
m. Landsberg	„	100.10
n. Kramer	„	400.40
o. Anarchistische bladen	„	340.—
p. Swatikoff	„	50.45
	f	5.435.39

BEGROOTING V 1939 (VEILIGHEIDSMAAATREGELEN)

I. <i>Wat in elk geval dadelijk noodig is:</i>		
a. in <i>Amsterdam:</i>		per jaar
Kisten	f 165.—	
b. in <i>Engeland:</i>		
huishuur		f 1.500.—
inrichting ineens	„ 2.000.—	
vuur, licht, telefoon en verdere exploitatie . . .		„ 500.—
verhuiskosten ineens	„ 335.—	
c. In <i>Frankrijk:</i>		
huur kelders		„ 200.—
huur huis Nikolajewsky		„ 350.—
inrichting en vrachten ineens	„ 400.—	
exploitatie huis (vuur, licht enz.)		„ 300.—
	<hr/>	<hr/>
	f 2.900.—	f 2.850.—
II. <i>Op grond van besluiten in 1938 is nog noodig:</i>		
in <i>Nederland</i>		f 290.—
in <i>Engeland</i>		„ 115.—
	<hr/>	<hr/>
Totaal	f 2.900.—	f 3.255.—

